

50% rendkívüli kedvezmény
az ápr. 16. induló Szentföldi társasutazásra!

A tartalomból:

Dr. Fischer Benjámín: Zsidó kultúra és zsidó politika. — Balogh Jenő és zsidó tanítója. — Peterdi Andor: Éjféli vendég. — Vojtech Rakous: Bezúzott ablakok. — Patai Edith: Új magyar Haggada. — Naményi Ernő: Teván Margit szerzetési eszközei. — Barát Endre: Apák és fiúk. — Dr. Olga Bloch (Berlin): Egy népművészeti gyűjtemény. — Dr. Blau Lajos: Maimonidesz a nép ajkán. — Victor Hugo: Jerikó (Vers). — Szombathelyi Ervin: Egy lipótvárosi zsidólányhoz (Vers). — A Mult és Jövő archívumából. — Timár Magda: A gyermek játszott apja kezével (Vers). — Dr. Deutsch Ernő: A betegek lelki ápolásáról. — Tisbi Illés (Jeruzsálem): Anyám (Vers). — Hirsch-Patai Éva: Jerichói levél. — Abádi Imre: Az én asszonyom a te asszonyod. — Rabbi Efraim Kubinsky tragédiája. — Dr. Wolf József: Konstantinápolyi úti jegyzetek. — Patai József: Kérdések az Új Kor kérdéseihez a zsidókérdésről. — 50% kedvezmény az 1936 április 16-án induló Szentföldi társasutazásra! — Zsidó humor. — Tollhegyről. — Új könyvek. — Krónika és szemle. — Két műmelléklet és harmincöt illusztráció.

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó: DR PATAI JÓZSEF   Megjelenik minden hó elején   Telefonszám: 19-9-55   Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA
Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyetlen szigorú orth. kóser étterme. Szobák minden komforttal, teljes penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

König sütdéje

ארטה כשר

VII., Dob-utca 33.

Telefon: 35-1-86

Készítményei: sütemény, caces, kalács, kétszersült elismerten a legjobbak. Alkalmi megrendeléseket a legpontosabban házhoz szállítok

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14*

Hangszerek, zongorák

részletre is
legolcsóbban

Reményinél

Budapest, VI. kerület, Király-utca 58

Pension Stern Abbazia

Modern, szigoruan rituális ház. Folyó hideg- és melegviz, kilátás a tengerre. Pensió 25 lírától kezdve. Telefon 684. Kivánatra prospektus

Jól és olcsón
öltözködhetik

ha ruháit

Grosz Lipót

c é g n é l k é s z i t t e t i

BUDAPEST

VI, Vilmos császár-ut 17
I, 14. * Telefon: 70-7-73

Fűzőt, gumiharisnyát, gumifűzőt vásároljon bizalommal a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 16
Kossuth Lajos-u. 8
Nagymező-utca 16
Üllői-út 40
Alkotás-utca 1/a
Krisztina-tér 3
Ujpest, Árpád-út 67
Kispest, Üllői-út 119

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

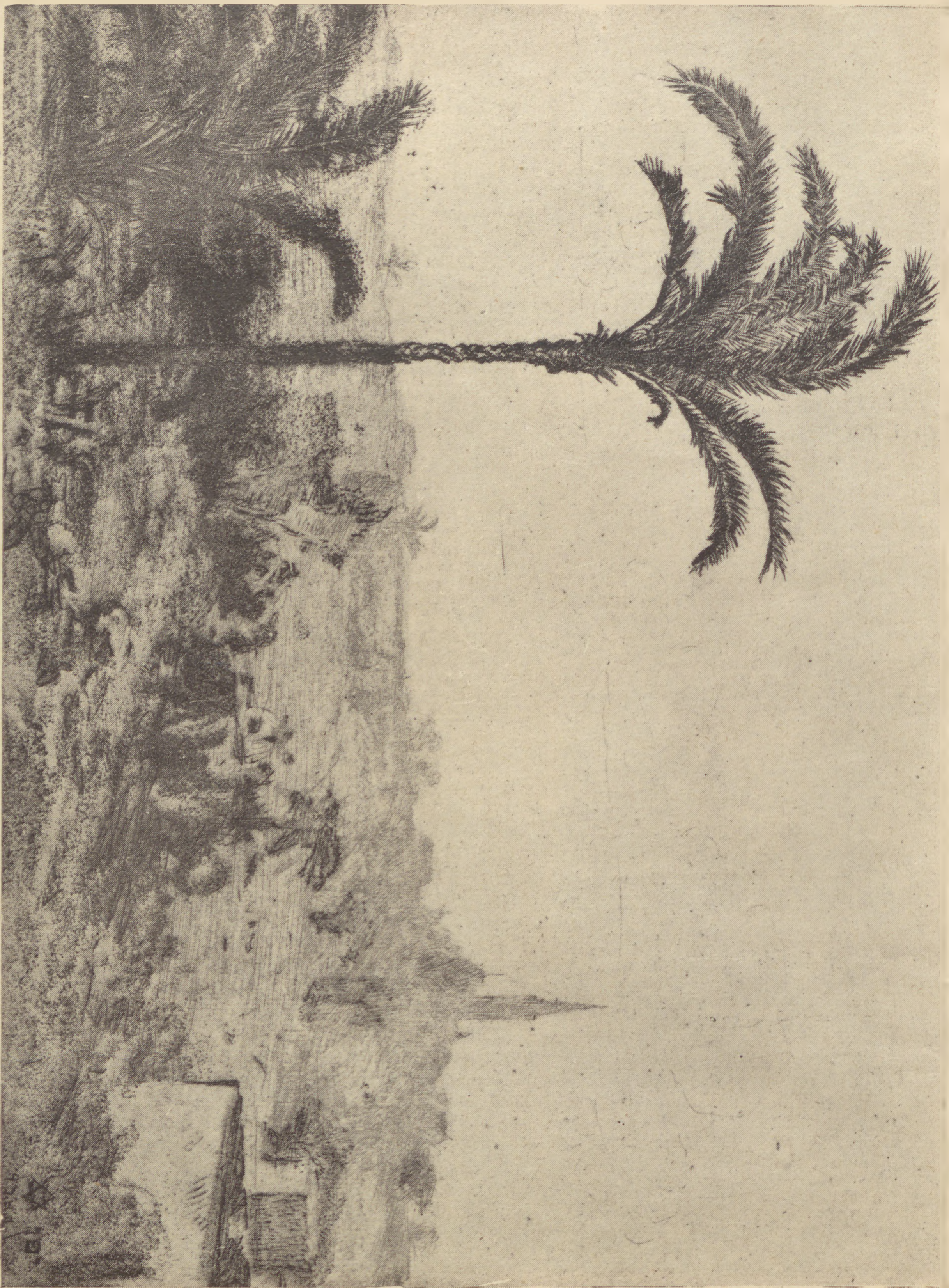

Moritz Oppenheimer : Széder (1799—1882)

(Goethe kortársának és festőjének műveit most távolították el a hamburgi és hannoveri muzeumokból)

A Mult és Jövő 1936 márciusi műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

H. Struck (Hadar Hakarmel): Szentföldi táj (A napokban megnyílt Struck-kiállításból)

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXVI. ÉVFOLYAM, 1936 MÁRCIUS

DR FISCHER BENJÁMIN: ZSIDÓ KULTÚRA ÉS ZSIDÓ POLITIKA

E két fogalom: kultúra és politika messze esik egymástól, különböző az eredetük és érvényesülésüknek is más-más a területe. Míg a kultúra a szellemi életet irányítja, addig a politika általában az anyagi életben érvényesül. Mindazonáltal sok kapcsolat van a kettő között. A kultúra segítőtársa lehet a politikának, a politika céljainak; viszont a politika, illetve annak bizonyos iránya, előbbre viheti, vagy hátráltathatja a kultúrát, támasza, vagy kerékkötője lehet. A két fogalom egybekapcsolódik a *kultúrpolitikában*, mely a kultúrának politikai irányát és értelmét mutatja; másrésztől ugyancsak egyesül a két fogalom a *politikai kultúrában*, mely ugyan lényegében politika, de értékét tekintve kultúra, mert a politikai ténykedés is kulturális munkának számít, ha kulturális értéke van.

A zsidóság történetének utóbbi évszázadaiban a két fogalom alig jutott közel egymáshoz. A középkorban egészen a legújabb korig a zsidóság egyetlen feladatának kultúrája ápolását, fejlesztését, megőrzését ismerte el. Egyetlen célja: Tórájának fenntartása, melyben egyesült a vallási kultúra, a tudományos kultúra és a népi kultúra. Kultúrájának csorbítatlan fenntartásával vélte minden feladatát teljesíteni, a közösség hivatásának és az egyed rendeltetésének megfelelni, sőt meg volt győződve, hogy a közösség és az egyed létét és fennmaradását is egyedül kultúrájának hűséges ápolása biztosíthatja. A politika ingatag és előtte ismeretlen terére nem lépett, a saját politikájának kimunkálásán nem fáradozott, nem törekedett arra, hogy politikai módszerek igénybevételével használjon önmagának, hogy így szilárdítsa és biztosítsa a közösség létét. A gettóbeli „Stadlanim” nemes fáradozásait, melyek a mindenkori hatalom birtokosainál való intervenciókban merültek ki, nem tekinthetjük politikai ténykedésnek, mert hiányzott belőlük az egyöntetűség, az összefüggés és a folytonosság, mert alkalomszerű, egyéni jellegű vállalkozások voltak, többnyire a zsidóság részéről való megbízás nélkül. Ezért zsidó politikáról ezen évszázadokban nem szólhatunk. Csak a 19. század elején ébred fel egyes kivételes szellemekben a gondolat, a

zsidóság helyzetén politikai munkálkodással változtatni és e századokban már kialakulnak egy bizonyos zsidó politika körvonalai, egy olyan politikai törekvés, mely tudatosan vezetni óhajtja a zsidó közösséget és döntően akar részt venni sorsának kialakulásában. Ide kell számítani a párisi Szanhedrint, bár az teljesen I. Napoleon császár imperializmusától függött, továbbá az emancipációs törekvéseket Franciaországban, Angolországban és Németországban, valamint Ausztriában és Magyarországon.

Az emancipációs törekvések tisztára *politikai* próbálgatások, ha azok sok tekintetben szorosan össze is függnék *kulturális* törekvésekkel. Mert ezek a kulturális törekvések nem a zsidó kultúra fejlesztését tűzték ki célul, hanem a meglévő nem-zsidó, illetve az általános kultúrával, vagy az ország nemzeti kultúrájával akarták megismertetni a zsidóságot. Innen származik a „*kulturált*” zsidó fogalma, mely alatt oly zsidó egyént értettek, aki zsidó létére magáévá tette a nem-zsidó környezet kultúráját. Ilyen viszonylatban egy bizonyos ellentét, vagy legalább is különállás állapítható meg zsidóság és kultúra között, de mindenképpen két *külön*, egymástól idegen tényezőről van szó, amely eddig kapcsolat nélkül állott egymás mellett, vagy egymással szemben, de amely az újkor behatása alatt, úgy közeledett egymáshoz, hogy az egyik, azaz a zsidóság átvette, akceptálta a szóbanforgó kultúrát és szellemileg, lelkileg hozzáigazodott, hozzá hasonult, hozzá asszimilálódott.

Ez a zsidó politika — nagy jelentősége és elismerésre méltó buzgalma és tevékenysége mellett — *nem* volt segítőtársa a zsidó kultúrának, *nem* egyengette útjait, legjobb esetben *nem* gátolta életnyilvánulásait, de igen sok esetben és tekintetben megnyirbálta fejlődését, megakasztotta természetes előrehaladását. Ez a zsidó politika a tizenkilencedik század végén már alig ismerte a zsidó kultúrát, vagy leki-csinyelte, vagy nemlétezőnek tartotta és a zsidó érdekeket csakis a politika egy bizonyos irányával vélte szolgálni.

Csak az asszimilációs igyekezeteknek és metódusoknak a legújabb időkben nyilvánvalóvá vált meg-

döbbszörösen szomorú eredménye és egyben a zsidó eszményekre való romboló hatása nyomán kezdődött újból egy tudatos, az ősi kultúrától ha lényegében nem is, de tendenciájában eltérő új zsidó kultúrtörekvés, mely nyomatékosan hangsúlyozza zsidó voltát, tehát nem téveszthető össze az általános kultúrával, melynek nem ellensége, sem vetélytársa, csak testvére és mely zsidó kultúra megjelenésével egy új zsidó politika is kialakulófélben van. Keleteurópában előbb fejlődött ki ez a kultúra és csak azután az új zsidó politika, míg a keletről jövő áramlat megtermékenyíti a nyugati országok zsidóságát, de már itt előbb érezhető az új zsidó politika gondolatának hatásai és csak ezen hatások nyomán az új zsidó kultúra felkarolása és terjedése.

Mi azt hisszük, *a legjobb zsidó politika ma is: a zsidó kultúrunka.* Minél erősebbé, gazdagabbá tesszük a zsidóságot zsidó kultúrában, annál előbbre viszszük mindazokat az ügyeket, annál jobban szolgáljuk mindazokat az érdekeket, amelyeknek felkarolása a zsidó politika feladata. A zsidó kultúrától átítatott zsidóság meg fogja állani helyét minden tekintetben, sohasem fog kétségbeesni, mindig hinni fog önmagában, mindig értékes egyedeket fog nevelni és ezzel máris szilárd alapot fog nyújtani annak a zsidó politikának, melynek feladata: az összesség létét és jövő-

jét biztosítani. Csak egy kultúra nélküli zsidóság züllik le parazitává, csak ilyen veszíthetné el hitét létjogosultságában és csak kultúráját nem ismerő egyed eshetik, önmagát megvetve, lelkiileg kétségbe, amelyből őt már semmiféle zsidó politika ki nem mentheti.

A magyar zsidóságban még gazdag lehetősége van annak, hogy megszerezze magának zsidó kultúránk értékeit. Ehhez őt hozzásegíteni, okos, előrelátó zsidó politika és ily politikai ténykedés igazán kultúrunka. Az ilyen atmoszférában megerősödik a vallási hűség is és megszilárdul a hagyományokhoz való ragaszkodás. Fogjanak össze a zsidó kultúra művelői azokkal, akik zsidó politikával szolgálják a zsidóságot. Zsidó politika és zsidó kultúra ma egy úton haladjon és ha nem is azonosul a két fogalom és annak kettős munkája, de egyik segítse a másikat. A politika, ha segíti a kultúrát, akkor a kultúra is előbbre viszi a politika céljait — Jezsajás szózata szerint: „Is esz re-ehu jázauru, ulőochiv jaumár cházok.“

*

A „Mult és Jövő“ egy negyedszázadon keresztül szolgálta és terjesztette tüneményes eredménnyel a zsidó kultúrát. Adassék meg neki a felemelő tudat, hogy kultúr szolgálataival megtermékenyítette a zsidó politika nemes munkáját is és így duplán szolgálta a zsidóság összességét.

BALOGH JENŐ ÉS ZSIDÓ TANÍTÓJA

RÉGI LEVÉL, MILYET MA NEM IRTNAK

Azon alkalomból, hogy Balogh Jenő dr., a Magyar Tudományos Akadémia érdemekben gazdag főtitkára fényes tisztségétől megvált, Schlosz Lajos igazgató (Rimaszombat) beküldte közoktatásügyi államtitkár korában írt levelét, mely 1913 január havában e cím alatt jelent meg a „Néptanítók Lapjában“: „AZ ELSŐ TANÍTÓM.“

„Lelkem visszazáll ... Jóllehet, mintegy negyvenöt éves multra kell visszatekintennem, az események oly élénken tárulnak szemem elé, mintha csak a napokban történt volna.

Veszprém vármegye egyik kisebb mezővárosában, a szülői házban, egy sápadtarcú, szinte betegesnek látszó fiúcska izgatottan várta magánoktatásának megkezdését. Nemsokára derűs, barátságos arccal és szívélyes köszöntéssel megérkezett a deveceeri izraelita népiskola érdemes tanítója.

Azok a régi szép idők lehetővé tették a békés együttműködést a különböző felekezeti polgárok között. Amennyire vissza tudok emlékezni, családom tagjai mindkét részről a református egyházközség tagjai voltak. S mégis, amikor a koraérett, a betűket folyton tanulmányozó fiúk az iskolai kort elérte, édesatyám, az ügyvéd, választása a községünk már korosabb izraelita vallású tanítójára esett.

A kisváros népoktatói között ő volt a legképzettebb, legtapasztaltabb és jeles pedagógus hírében állott. Szüleim várakozásának minden tekintetben megfelelt. Körülbelül négy évig tanított minden tantárgyban, csak a református hittant és az imádságokat édesanyám és nővéreim tanították. A latin nyelvben édesatyám készített elő, mert első tanítóm e tantárgyban nem volt elég járatos. Még ma is a legnagyobb hálaérzettel gondolok vissza azokra a nevelőoktatói előadásokra, mikben a négy év alatt a szülei házban, az esti órákban részesültem. Mily végtelen köteletségérzet, mekkora hivatászeretet és munkakedv lakozott azon törekény emberben, dacára nagy gondjainak s óriási anyagi küz-

delmének! Minthogy ismertem azokat a nehézségeket, amelyek ellen nagyszámú családjával állandóan harcolni kellett, benső megindultsággal gondolok rá, hogy egy esetet kivéve, amikor futólagosan jegyezte meg, hogy saját továbbképzésére, anyagiak hiányában, mitsem fordíthat, zilált anyagi helyzetéről sohasem panaszkodott.

Elérkezett az ideje a gimnáziumba járásnak, ezért jó szüleim városba költöztek és onnan csak levél útján érintkezhettem első jó tanítómmal.

Húsz évre elválásunk után levél érkezett jóemlékű, kedves Schönberger Sámuel úrtól, így hívták első tanítóm s abban bizalommal feltárta előttem vígasztalan helyzetét. Családjának több tagja, köztük derék fia, ki már kész ügyvéd lett, kit szinte kimondhatatlan nélkülözések között tanítottak, elhunytak. Fiától remélte, hogy agykorában támasza és eltartója lesz, de minden reményében óriás csalódás érte. Magányosan, elhagyatva és beteg, küzdve a nyomorral, tengeti örömtelen életét, mert szükös nyugdíja még gyógyszerekre sem futja. Budapesten még sokan emlékezhetnek rá, hogy annak idején számos jótékony egyesületnél interveniáltam első tanítóm érdekében, sajnos, csekély eredménnyel. S azért csak kötelességemet teljesítettem, amidőn elhatároztam magamban, hogy amennyire akkori jövedelmemből tellett (abban az időben miniszteri titkár voltam), első tanítómnak állandó segélyt küldök. Minden hó elsején, amint fizetésemet megkaptam, rögtön bizonyos összeget postautalványon küldtem címére azzal a megjegyzéssel, hogy egy jótékony egyesület küldi ezt neki. Néhány nap múlva megérkezett a reszkető kézzel írott köszönőlevél.

Isten látja lelkemet, nem hivalkodásból fedtem fel e titkomat, hanem áthatva azon kívánságtól, hogy létesülne minél több ily szívbeli kapcsolat tanító és tanítvány között.

Áldott legyen az első tanítóm nemes emléke!“

PETERDI ANDOR: ÉJFÉLI VENDÉG

Hogy milyen az éjféli egy faluban, csak az tudhatja, aki a városi életből kiszakadva, ott töltött néhány éjszakát. Én tehát tudom, milyen a falusi éj, mert nem egyszer virrasztottam át nagyapám házában a vendégszoba ágyán azt. Hallgattam a régimódi óra végtelenül egyhangú ketyegését, füleltem a bakter kürtjét, majd pedig hosszan elnyújtó fáradt hangját, amikor éneklé: „Tizenkettőt ütött az óra!...”

S én elnyúlva feküdtem az ágyban s nem jött álom a szememre. Mi mindenre gondoltam egy ilyen éjszakán? Hova, merre mindenfelé kalandozott a képzeletem? Belebámultam a kis szoba vak sötétjébe és addig néztem farkasszemet a feketeséggel, amíg ki nem világosodott valamenynyire a szoba. Mintha a szemem sugározta volna ki azt a kevéske szünke fényt, amely megvilágította a szoba sűrű feketeségét.

Lassan kirajzolódtak a bútorok: az asztal, a szekrény, a sublód, még a faliorát is láttam, a nehezékeket s az ide-oda libegő pléhlemezt is.

A falusi éjszakában csak az órák élnek, mozognak és fogyasztják az időt s idézik, hívogatják a hajnalt. Az utca csendjét is csak a bakter meg a templom harangja veri fel. Csak ennyi ott az élet.

Ilyen éjszaka volt abban a tiszamenti kis faluban is, amikor az öreg Herman Náci ablakán kocogott valaki.

Herman Náci fia régen elszakadt hazulról. Pestre került, a magasabb iskolák falai közé, valamikor erre is rászánhatta magát egy zsidó gyerek, hogy tudományosan művelhesse magát, ha megvolt a rátermettsége. Még csak fejbe se kólintották érte... Hosszú szorgos esztendő után így lett Herman Jakabból mérnök. Nem is csak szimplán mérnök, hanem valamiféle feltaláló. Egy szó, mint száz: híres ember lett. Az ujságok még az arcképét is hozták s ez az ujság eljutott a falujába is. Herman Náciék büszkék voltak a gyerekükre, de az egész falu sütkérezett a dicsőségben, hogy a kiváló Herman Jakab odavaló születésű. S a jólelkű parasztgazdák is verték a mellüket, ha szó esett a nagy férfúról.

— Jakab a miénk — mondván —, úgy ám, ezt meg is irták az ujságba.

És Jakab így került külföldre is.

Az egyik találmányát kivitte Berlinbe s ott egy hatalmas részvénytársaság alakult, hogy azt sokszorosítsa és piacra hozza. Nagy tekintély lett ilyenformán a Jakab s szinte koronázatlan fejedelme egy óriási gyártelepnek. Nélküle ott nem történhetett semmi.

És úgy múltak el a hosszú esztendő, Jakab nem is gondolhatott arra, hogy a szülőfalujába ellátogasson az „öregkekhez”. Ám szorgalmasan irogatta a leveleket s küldte a pénzes utalványokat. Szépen és a gyerek köteles hálájával gosdoskodott a szüleiről.

Ám az öregek egyre siránkoztak:

— Csak már haza jönne egyszer.

Szerették volna már látni, a keblükre ölelni a fiút.

És Jakab ígérette és egyre csak halasztgatta a hazalátogatást, mert nélkülözhetetlen volt. Neki a helyén kellett maradnia, mint őrhelyén a katonának.

Ám a földön minden-minden a változás és az idő törvényének van alávetve s nem csak a természet, de az emberi gondolkodás, az érzés, a fölfogás is változik korok szerint. S a népek sorsa is így hullámszik. Hát még a mi sorsunk? Akik kettős vendégek vagyunk itt. Az életben is és az országokban is. Alattunk mindig mozog a talaj. Végnélküli rengésben léteünk. A gyűlölet kráterei háborognak alattunk.

Így változott meg Jakab körül is a világ Németország-

ban. És nagy szomorúság szakadt Herman Náci házára:

Mi lesz a fiúval? Hova veszi most az útját, ha neki is mennie kell?

De az anyai szív még ennek a rossz hírnek is örült.

— Most talán haza jön a Jakab. Látni fogjuk végre a gyereket.

És várták, csak várták a fiút. A levelek is ritkábban szállingóztak már haza, de a pénzecske, amivel az öregeket segítette, pontosan jött.

Így múltak hosszú-hosszú hónapok, de Jakab csak nem jött, de még leveleiben se tett arra célzást, hogy most már hazajön. Az anyja már szinte boszankodott ezen.

Nem egyszer ki is fakadt ilyenformán:

— Mindenkit elkergetnek abból a nagy Németországból, csak éppen az én fiamat nem, akit olyan sóvárogva várok itt?

— Lám, lám, — mormogta magában — még ott is úgy megszerették, hogy éppen csak őt nem engedik haza. Milyen nagyszerű gyerek az én Jakabom. Már-már büszke volt arra is, hogy az ő fia nem jön haza. Azt ott fogják azok a „horgkeresztények”.

Az öreg Hermanné így nevezte őket... és tovább várt a fiára.

Egy éjszaka azután kocogtak az ablakon, jó éjféltájban járt már az idő. Az öregek mélyen aludtak s nem hallották az első kopogást. Megint zörgettek kint, de most már erősebben. Erre felébredtek. Az öreg Herman följélt a zajra s lámpát gyújtott s úgy ment az ablakhoz s kinézett, vajjon ki lehet, aki kopog?

Hát, amint kinéz, majd eláll a szívverése, mikor a fia hangját hallja:

— Nyisd ki apám a kaput. Én vagyok: Jakab.

— Megjöttél, fiam! Hát megjöttél, — lelkendezett az öreg. De már erre Hermanné is följélt az ágyban.

— Ki jött?

— Itt a fiú.

— Jakab fiam! — sikoltott föl az anyaszív s a kis falusi szoba megtelt sugárral, fénnel és örömmel. Mintha csak az aranyhajnal szökött volna be a fekete ablakokon, minden tündökölt itt.

S az apa rákapta a kabátját s beeresztette a fekete éjszakából a fiát.

Szép szál férfi, talpig úr lépett a szobába s megindulva borult öreg édesanyja karjaiba. Senki közülük nem tudott szólni, csak a könnyeik peregtek. Végül a fiú megemberelte magát s megszólalt:

— Jól vagytok, édeseim?

— Jól. Most már jól, hogy látunk, — szólt az anya könnyek között.

— Hát most már én is jól vagyok, hogy hazakerültem.

— De nem engedünk el egyhamar, — szólt az apa. — Itt tartunk, fiam.

— Nem megyek el, apám.

— És ha visszahívnak?

— Soha, soha nem lépek többé arra az elátkozott földre! Az én eszemmel azt a népet szolgálom, amely embert becsül bennem.

Az öreg Herman Náci helyeslően bólintgatott s azon az éjszakán talán csak ők egyedül nem aludtak a tiszamenti kis faluban...

És lassan-lassan kivilágosodtak az ablakok s Jakab nem húnnya be a szemét. Azon gondolkodott, hogy merre van az a föld, ahol embert látnak és becsülnek a zsidóban?

Elnyúlva feküdt az ágyon s leste a reggelt, a hajnaldást kelet felől.

VOJTECH RAKOUS: BEZUZOTT ABLAKOK

Élt egyszer egy kis városban — a név nem fontos — egy nagyon-nagyon gazdag zsidó. Hatalmas gyára volt és több mint ezer munkásnak és munkásnőnek adott kenyeret. Gyárának termékét az egész világon vásárolták és az arany ömlött feléje a föld minden zugából. Ez a mi zsidónk — akármilyen hihetetlenül is hangzik — bőkezű volt. Különösen másvallásúakkal szemben volt nagyon bőkezű. Persze, néha juttatott valamit a hitsorsosainak is, „hogyan járjon a szájuk.“ De rendkívüli bőkezűséggel támogatott mindent, ami nem volt zsidó. A saját költségén épített a városnak egy árvaházat, nemzsidó gyermekek részére; és mi-

kor a keresztény templom leégett, a saját pénzén épített új templomot az Úrnak. A politikával nem törődött, de mecénása volt az összes helyi és környékbeli nemzeti egyesületeknek. Ilyen zsidó volt ez. Hogy miért tette mindezt? Becsvágyó volt, és a zsidósága ellenére is fel akarta vinni valamire. Ezt a „valamit“ vásárolta meg a pénzéért, az aranyáért. El is érte a célját. A mellén kitüntetés ragyogott, tagja lett a városi tanácsnak, bizottsági tagja az összes hazafias egyesületeknek, sőt, még a legexkluzívabb is — egy nagyszerű adomány után (háromezerről beszéltek akkor) — egyhangúlag dísztagjává választotta. Társaságokban, ha gyárosunkról beszéltek, a róla mondott dicsérő véleményt mindig ezekkel a szavakkal fejezték be: „Bár csak minden zsidó ilyen volna!“ Természetesen, zsidónk sok újságot olvasott, tehát mindenről tudott, ami a világban történt. Azt is megtudta, hogy valahol, egy más vidéken betörték a zsidók ablakait. De ez egyáltalán nem érintette a mi gyárosunkat. Neki egészen más dolga és elfoglaltsága volt. *Neki* nem fogják az ablakait beverni, ebben bizonyos volt. *Neki!* A város díszének, annyi hazafias egyesület bizottsági tagjának, sőt dísztagjának! Nevetéséges!

Este volt. Gyárosunk gyönyörűen berendezett, négyablakos dolgozószobájának íróasztalánál ült. De nem dolgozott, hanem arra a szokatlan morajra figyelt, amely kívül úgy hangzott, mint a haragos tenger zúgása. Néhány perccel ezelőtt jelentette neki az inas, hogy lármázik a nép, éppen a zsidóutcában zúzza az ablakokat. Állítólag az egész zsidóutcában nem maradt egy ép ablak.

Erre gondolt a gyáros, miközben a lármát hallgatta. — „Támogatnom kell majd a szegényeket, persze úgy, hogy a nemzsidó nyilvánosság ne tudja meg“ — mondotta magában. Aztán az órájára pillantott.

— Ideje volna már menni — gondolta —, fontos bizottsági ülés van.

Amint felkelt a székéből, hirtelen visszahőkölt. Kint a zaj egyre erősebb lett, és mintha állandóan közeledne. Az ablakhoz lépett — és valóban. A szenvedélytől izzó tömeg kiözönlött a zsidóutcából és fülsiketítő ordítással egyenesen a gyárnak tartott.

Gyárosunk meghökkent. Mit jelentsen ez? Talán csak nem akarják neki is?... Nem is gondolta végig, már nevetnie kellett önmagán. Ugyan! Csakugyan a gyár felé jönnek, de bizonyosan ünnepelni akarják őt, hogy megmutassák: ők tudnak különbséget tenni a zsidóutcabeliek között és közte, a környék díszé és jótévője között! Ez lesz az! Néhányszor megélejezik, és ezzel vége a dolognak. Néhány hordó

Kolozsváry Sándor: Bolygó zsidó (Fametszet)

hort csapra kell veretni nekik. — hadd igyanak!

De... Az istenért, hát mi történik itt? Dühös öklök emelkednek fenyegetően elene, és egy fiú, az árvaház ruhájában — az ő árvaháza ruhájában! — az üvöltöző tömegből egy követ hajít éppen abba az ablakba, amelyikben ő áll. Alig, hogy ki tudja kerülni a dobást. Megkövülten állt meg dolgozószobája közepén és hallgatta, amint egymás után pattantak meg, zúzódtak szét gyárának ablakai. Dolgozószobája ablakainak gyönyörű tükörtláblái egy szempillantás alatt darabokra törtek és a hűvös esti levegő szabadon ömlött a szobába.

Mi ment végbe ezalatt gyárosunknak, az érdemrendtulajdonosnak, a többszörös tanácsagnak, bizottsági tagnak, sőt díszagnak lelkében? Lont üvöltött a tömeg és egymásután estek a földre az ablakláblák; és ebben a kísérteties csörgésben gyárosunk arra a belátásra jutott, hogy rendjelének és számos tiszteletbeli állásának ellenére ő is csak egy zsidó. A szíve vadul kalapált, a homloka égett és hirtelen úgy érezte, mintha a zsidóutcába kellene rohannia és ott kinyújtania két karját és legmélyebb hensejéből kiáltania: „Hozzátok tartozom! A tietek vagyok!”

— Kétségkívül bezúzott ablakláblák jegyében élünk, — bezúzott zsidó ablakok jegyében. A tüntetésekről írt hírek rendszeren így végződnek: „A tömeg elkeseredetten a zsidó lakások és üzletek ellen rohant és betörte az összes ablakokat. Egyéb rendzavarás nem történt és a tüntető tömeg — hála embereink higgadtságának — nyugodtan szétoszlott. „Hála Istennek — mit akartok még? Egyéb rendzavarás nem történt és a tüntető tömeg, hála embereink higgadtságának, nyugodtan szétoszlott...”

A toll kiesik a kézből és a gondolat elszáll azokhoz, akiknek csak — hála embereink higgadtságának — az ablakait törték be és a lakását rombolták szét. És kísérteties világossággal látjuk az üveg nélkül ásító ablakokat, a szétrombolt bútorokat, a kétségbeesett tekintetű férfiakat, halálraijedt asszonyokat és a gyermekeket, a gyermekeket, akik remegnek a félelemtől és ártatlan szemükben a néma, rettenetes, megválaszolhatatlan kérdés: Miért? Miért?

Kolozsváry Sándor: Faraó megtalálja gyermekét (Fametszet)

Micsoda kor ez? Legjobbainknak torkában megakad a szó és kezükből kiesik a toll, ha arra gondolnak, hogy mennyi szeretettel, mennyi lelkesedéssel indultak útra, munkára, valamikor... És ma?... Bezúzott ablakok!

50%-os kedvezményt

ért el a **Mult és Jövő** a Lloyd Triestinónál
a **tavaszi Szentföldi társasutazására**

E rendkívüli redukción folytán az ujonnan megállapított részvételi díj: **Budapestől Budapestig** a Szentföldi túrák összes költségeivel együtt a turista-osztályú, hajójeggyel **450 P** és **5 angol font**, I. osztályra ráfizetés oda-vissza **250 P**. Túrák nélkül vasúti, hajójegy oda-vissza illetékekkel **284 P**

Külföldiek is részt vehetnek

Jelentkezés 5 napon belül!

Indulás április hó 16-án.

PATAI EDITH: ÚJ MAGYAR HAGGADA

A magyar Haggadák sorozata, mely a Chaszám Szóferével kezdődik és a Zádor Istvánéval zárult, most egy újabb változattal gazdagodott: a „reform Haggadá“-val, melyet az Ézsaiás vallásos társaság adott ki. Ha azt mondjuk: szép, ízléses, művészi, keveset mondunk. Talán az „ihletett“ jelző jár legközelebb a könyv igazi értékeléséhez. Ez vonatkozik úgy a külső alakjára, a gondosan megválogatott papír, betű, kötés, sorbeosztás szép harmóniájára, mint az eredeti nemes patináját megőrző magyar fordításra. Kolozsváry Sándor fametszetei nemcsak teljessé teszik, elmélyítik ezt az egységes hatást, hanem még valami belső sugárzást, a multak világából átszivárgó fényt adnak hozzá. A képek magyaros motívumai

nem zavarnak. A szegre akasztott imazacskó jól megfér a magyaros korsók, tényérok szomszédságában, a gödölye itt időtlen, népmesei motívum, a gyermek lelkendezése szintén. Minden országban keletkeztek Haggadák az illető nemzet művészetének hatása alatt, az illető hely és idő stílusában. Hogy az új Haggadánál első pillanatra érezni, hogy magyar miliőben keletkezett, még külön, speciális értéket és jelleget ad neki. A magyar szövegek világos, egyszerű nyelve jól adja vissza a héber komoly lejtését, az egész ünnepnek a természet újjászületésével való kapcsolatát, a felszabadulás mély, tiszta örömét, az Istenét megtalált nép megújuló erejét. A reformzsidóság hívei bizonyára boldogan, igazi lelki gyönyörűséggel fogják kezükbe venni széder estéjén ezt a szép könyvet, sőt lehetnek, akiket éppen a szöveg lerövidítése, az egész ünnepnek a mai kor modern embere számára való új beállítása fog visszavinni a feledésbe merült széder estéhez. Épp ezért elismerés illeti dr. Naményi Ernőt, Papp Károlyt és mindazokat, akiknek ebben a szép könyvben részük van.

De e mellett az elismerés mellett nem hallgathatjuk el, mennyire meglepett bennünket, hogy az a két mondat, amellyel a Haggada kezdődik és befejeződik: „Jövő évre Izrael országában“ és „Jövő évben Jeruzsálemben“ — kimaradt ebből a könyvből.

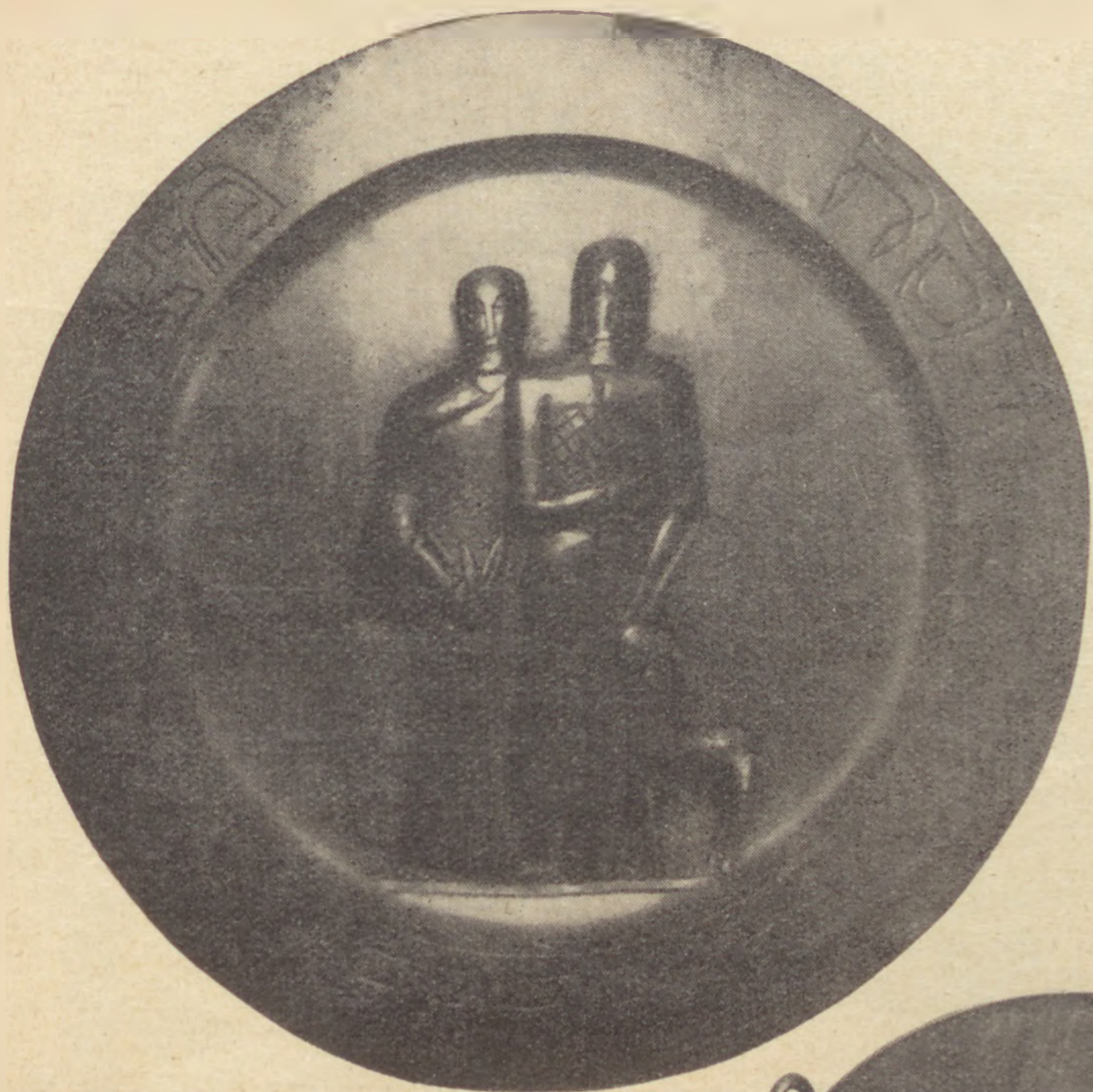
Ez a két ősi mondat, amely arany keretként fogja körül az egész széderesti szertartást, túlnő minden politikán.

Éppen ezért szinte megdöbbenően hat, hogy a Harmadik Birodalom negyedik esztendejében a magyar zsidóság szellemi elitjéből alakult társaság kihagyja a Haggada legjelentősebb mondatát. Pedig ezt a mondatot mindenki úgy magyarázza, úgy értelmezi, úgy tölti meg tartalommal, úgy emeli földöntúli körökbe, vagy úgy materializálja, ahogy neki megfelel. A valóság Jeruzsáleme s a szellem Jeruzsáleme tág határaikon belül választást engednek mindenkinek. És egyiket sem az újabbkor cionista mozgalma termelte ki magából. Jeruzsálem előbb volt, mint a cionizmus. Képét régi történeti századok égették bele a zsidó lélekbe. Az utána való vágy oly régi, mint a szét-szórtság.

Nem lehet kihagyni egy széderesti mesekönyvből Jeruzsálemet csupán csak azért, mert „akarták és már nem mese“.

Kolozsváry Sándor: Chad Gadja (Fametszet)

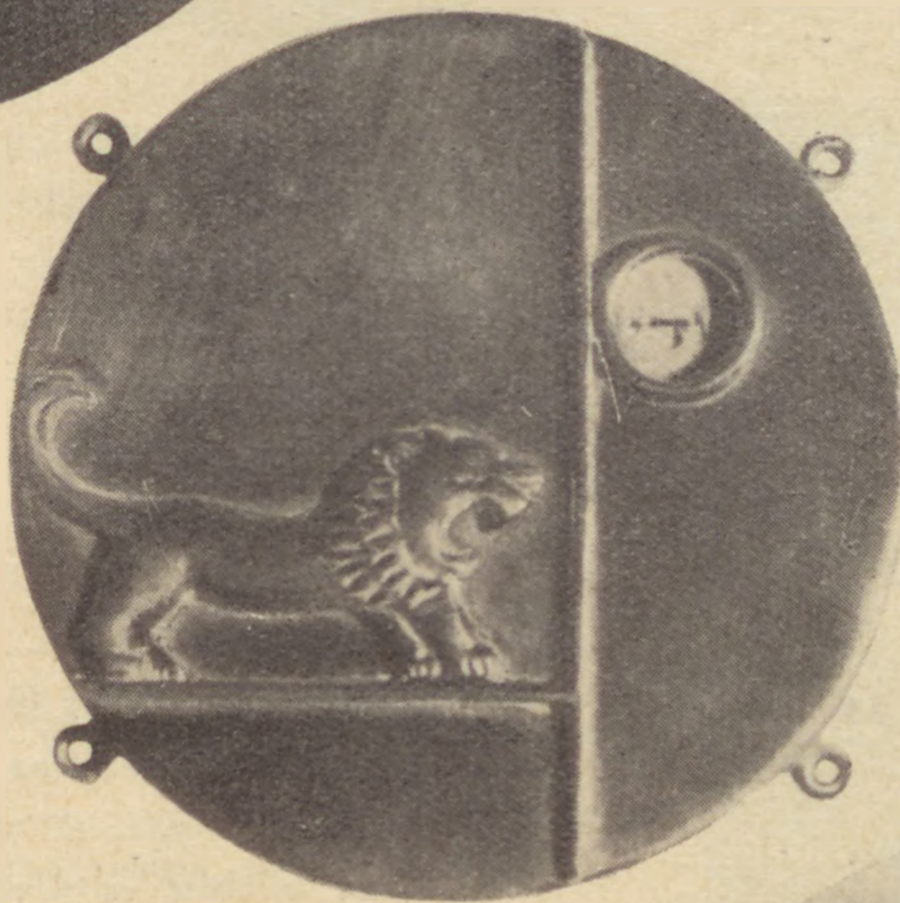

Teván Margit: Szédertál (Vert ón)
(Foto Marian)

TEVÁN MARGIT SZERTARTÁSI ESZKÖZEI

A zsidó szertartások végigkísérik a vallásos zsidót születésétől haláláig. A szertartások eszközeinek már ősidők óta díszes formát adtak, így a római sírkamrában található aranyüvegek bizonyítják, hogy díszes kiddus-serlegétől még halála után sem vált meg a római zsidó. Az utolsó évtizedek e téren nagy dekadenciát mutatnak fel. Eltekintve a lengyel-zsidó népi fafaragásoktól, az összes zsidó szertartásművészeti termelés eltávolodást jelentett az élettől és elmúlt korok léleknélküli utánzásában merült ki. A modern magyar iparművészgenerációnak néhány legjelesebbje figyelmét a zsidó élet felé fordította és ezek közül Teván Margit néhány kitűnő alkotását mutatjuk be. Két jellemzője van minden munkájának: az anyag technikai lehetőségeit kiaknázó formaalkotás és a feladat teljes művészi megoldása.

A mezuzá — amelynek célja, hogy Isten nevét idézze elénk a küszöb átlépésekor — egyik megoldásban a törvénytábla stilizált formáját kapja, a másik köralakú megoldásban a ház őrzője gyanánt Juda oroszlánja szerepel. Itt mintául a művész Sema ebed Jerobeám pecsétgyűrűjén talált oroszlánt vette.

Teván Margit: Mezuzá (Aranyozott réz)
(Foto Laub Juci)

Ugyanez az oroszlán díszíti a kötőablakkal kombinálva a kalapácsolt ezüsthől készült serleget. A két legjelentősebb darab a két ón szédertál. Az egyik vert figurális díszje Illés prófétát ábrázolja, a másik a pészachi szimbólumokat: peszach, macco, moraur. A maccot és moraur-ot férfialakok viszik, mint a British Museum 14. századbéli haggadájában, a peszachot pedig a bárány jelképezi, kitűnően összefoglalva és leegyszerűsítve, a legjobb modern egyházművészeti tárgyakkal diadalmasan állják a versenyt. Most bemutatott munkái ilyirányú természetének zsengei és máris fokozatos elmélyülés és a vallásos jelképek jeles ismerete mutatkozik bennük. Új, készülő munkái további haladást mutatnak e téren és ez természetes is, mert a tárgyban elmélyedni csakis a művészi alkotás keretében lehet. A művészi teremtésnek pedig épúgy a vallásos tartalomban, mint a szertartásos célszerűségben alapuló formaalkotásban kell gyökerezni. Kellő támogatás mellett minden téren kitűnő alkotásokat kaphatnánk. Ehhez azonban szükséges a művészet megértése és megbecsülése és az a törekvés, hogy Isten szolgálatára szánt legkisebb eszköz is a szépség felemelő szellemével mozgátsa elő a lélek feltörését.

Naményi Ernő

Teván Margit: Szédertál (Vert ón)
(Foto Marian)

BARÁT ENDRE: APÁK ÉS FIÚK

„Az én édesapám!...“ Büszke öröm és édes megilletődés muzsikál ebben a pár szóban, — akár ha egyszerű ember szájából hangzik is el, vagy a tudomány, az irodalom díszének már annyi bölcseséget szétsugárzó ihletett ajkáról.

Talán nem véletlen az, hogy a zsidó családok fiaiban oly ősi-mélyen gyökerezik a szülői tisztelet, hogy lelkükbe élő és égő betűkkel van beírva az édesapa neve. Túl a rajongásszerű szereteten, valami különös, széttörhetetlen, szenvedés-forrasztotta kapocs fogja össze a fiú szívét az apáéval. Az apai szívvel, amelyik még porlásában is, titokzatos őriző sejtelemmel vigyázza a fiú lépteit.

A magyar zsidóság legnagyobbjaihoz látogatunk el, hogy felidézzük azoknak a lelkes, derék apáknak az emléket, akik hagyományhű zsidó érzésüket és szellemük szikrázó erejét adták nagyvá nevelődött fiaiknak örökségül. Hadd beszéljenek a fiúk — a „fiúk“ egyike-másika bizony már nemcsak apa, de nagyapa is — az édesapjukról, hadd mondják el a *Mult és Jövő* olvasóinak emlékeiket arról a férfúról, aki lelkükbe oltotta a halhatatlan szomjúságot a Szépség, a Tudomány iránt.

VÉSZI JÓZSEF: NEM SZÜNÖK MEG KÖVETNI ŐT...

Zuzmarás téli káprázat, a délután most simul esthómályba, félötöt mutat a villanyóra, amikor befordulunk a Mária Valéria uccába. Ugyancsak sietni kell, mert Vészi József hosszú-hosszú évek óta mindennap pontosan öt órakor elfoglalja helyét a „Pester Lloyd“ főszerkesztői asztalánál. Rövid félórája van csupán számomra.

— Az édesapám... — messze réved a tekintete, az idők és távolok ködét utazgatja be most, míg csendes rezignációval emlékezik meg a multbazuhan szép esztendőkről, a boldog-ámulós gyermekorról és az ifjúi küzdelmek idejéről.

Vészi József az édesapjáról beszél. Büszkeség zeng a hangjában. Olyan lelkes és fiatal most ez a hang, hogy ha nem látnám az őszkeretű halántékot, azt hinném: tán ugyanaz a fiatal ujságíró beszél most, mint aki ötvenegynéhány esztendővel ezelőtt az első cikkét diktálta.

— Apám Kossuth katonája volt. A szabadságharc lángsodrása ragadta magával őt is; egyike volt azoknak, akik

Kossuth Lajos hívását követték. Sokszor mesélt nekem a vérzivataros időkről, mikor szemközt nézve a halállal, küzdött az igaz ügyért. Csepel szigetén szemtanuja volt apám Zichy gróf kivégzésének, akit Görgey hazaárulás címén felakasztatott. Óriási feltűnést keltett akkor ez a külföldön. Görgey a maga vasakaratóval nem döbbsent vissza attól, hogy egy főnemes nyakába dobassa a hóhér kötelét, mert felelős volt a reábízott hadsereg rendjéért.

— A világsi fegyverletétel után Aradon vert gyökereket az édesapám, itt nyitott posztókereskedést. Azonban hamarosan tönkrement, kénytelen volt pályát cserélni, vendégfogadót nyitott. A „negyvennyolchoz“ azonban hű maradt. Örök ideálja Kossuth volt, az abszolútizmus alatt is.

— Csontvelőig ható zsidó érzés fűtötte. Ha a külsőségekben ez nem is nyilatkozott meg túlságosan, annál jobban lélekben. Mindig büszkén hangoztatta zsidó voltát.

— Képzelem milyen boldog volt, mikor a fia sikereit látta...

Vészi József keserűen megcsóválja fejét:

— Nem... Ő már nem tudott örülni annak, hogy a fia elért egyet-mást ebben az életben... Korán itthagyt bennünket...

Egy percig most döbbsent csend súlyosodik fölénk. Azután így folytatja:

— Önérzetes zsidó gondolkozásomat és erős hazafias érzelmeimet tőle örököltem. Német szót nem igen hallottam apám házában. Azonkívül, bármilyen lazán is kezelte a zsidó élet külső formalitásait, az év negyvennyolc órájában a legszigorúbban tartotta be minden parancsolatát a zsidó vallásnak. A széderestét ő maga adta, mégpedig úgy, hogy a ritus szövegét gyermekei számára magyar nyelven is tolmácsolta. Jom kippurkor kora reggel ment be a templomba és estig ki sem mozdult onnan. És azóta nem szűnnek meg követni én is ezt a kegyeletes eljárást. Még a kétórás szellőztetési szünetben sem hagyom el a helyemet... És péntek este, bármilyen fontos, sürgős munkám akadályoz is ebben, mindig imádkozom a gyertyák szívmengető fénye mellett. Világért sem tudtam volna elszakadni zsidóságomtól. Boldogult apám képe sokszor élémrajzolódik az álmatlan, látomásos éjjeleken, látom amint fehér halotti köntösben dicséri az Örökkévalót...

*

Vészi József elhallgat, szeme fényes. Meghatódott, pápaszemét törli. Azután órájára pillant:

— Hü, elkésem a szerkesztőségől!...

Indul dolgozni. Egy erélyes gesztussal kivonja magát a mult elérzékenyedő hangulatából, visszazökken a mába. És íme, a jövő:

Az ajtónál üde, csilingelő gyermeki hangok. Egy kisfiú és egy kislány köszöntik:

— Kezét csókolom, nagypapa!...

A főszerkesztő úr kemény vanásai újfent ellágyulnak, míg menőben egy pillanatra megpihenteti kezét az unokák puha-szöszke fűrtű koponyáin.

Hamutartó — Aschenhälter

*Maszk (Bajor) 1800 Maske (Bayern)
Julius Carlebach népművészeti
gyűjteménye Berlin
Aus der Volkskunst-Sammlung
Julius Carlebach Berlin*

Kendőárus — Tuchverkäufer

*Pipaállvány
Pfeifenständer*

DR OLGA BLOCH (BERLIN): EGY NÉPMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

Sehol sem ismerhetjük meg jobban, hogyan képezték ki elmúlt évtizedek zsidói otthonuk négy falát, mint Julius Carlebach berlini gyűjteményében. Nemcsak a falakat álarcként borító dísz tárgyakat csodálhatjuk meg itt, hanem azokat a különleges használati tárgyakat is, melyeket vitrinekben, vagy oldalpolcokon helyeztek el.

Úgy látszik, a háziasszonyok különösen kedvelték a diótörőket. Kár, hogy nem ismerjük azoknak a fafaragóknak a neveit, akik ezeket készítették. Szívesen formáltak az anyagukból zsidófejeket. A Carlebach-gyűjteményben van például egy diótörő, amely fiatal zsidót ábrázol, zsidósüveggel a fején és a szélesen mosolygó arcot körülvevő oldaltincsekkel. Egy másik fából való diótörő tiszteletreméltó öregot örökíti meg.

Természetesen az asszonyok minden időben azon voltak, hogy lakásukban csinos bútoraik legyenek és ez a berlini gyűjtemény megmutatja, milyen volt a háziúr tipikus kelléke: a pipatorium. Ezeket nagyon kedvelt volt a zsidónak, mint faunak az ábrázolása. A mesterek motívumai igen változatosak voltak, az egyik (sajnos ismeretlen) művész pl. öreg zsidó asszonyt választott figurának a pipaállványra.

Mindezeknek a munkáknak különleges értelmet ad az, hogy a régi zsidó otthonokban tényleg használták őket. Azt is látjuk, hogyan ápták és gondozták a férj dohányzó asztalát. Sok porcellán tűzszerszámot találunk, ha nem is meissen, de thüringiai porcellánból. Ezeket a tűzszerszámokat a háziasszony ajándékozta urának „Tunkfeuerzeuge“

*Orosz zsidó
Russischer Jude*

Pipaállvány 1840. körül
Pfeifenständer, um 1840

Körülmetelési jelenet
Beschneidungszene
Carlebach gyűjteménye Berlin
Sammlung Carlebach Berlin

Zsidó kereskedő
Jüdischer Handelsmann

néven ismerték. Leemelhető fedelük volt és a belül lévő folyadékba vattacsomót kellett mártani, ha tüzet akartak. A tűzszereszámhoz és a pipatoriumhoz tartozott természetesen a hamutartó is. A legkülönbözőbb anyagból valók találhatunk a Carlebach-gyűjteményben. Öntött vashól van pl. egy hamutálca, melynek a mélyedésében három beszélgető zsidót látunk; a tulajdonos szerint ennek a tárgynak a neve: „marienbadi idill“. Egy kőből faragott zsidó a hátán hordja a tulajdonképpeni hamutartót, némelyik darabon pedig a figura mellett találjuk a hamutálcát.

Régebben a ház ura sokat tubákolt. Erre vallanak a

lakkból meg fából való dobozok, a fedelükön ugyancsak zsidótárgyú képekkel. Sok alak visel tarka zsidókabátot. A zsidók ruházódásának történetét lehetne megírni ebben a gyűjteményben. Emlékezetes, hogy a zsidó viseletet először a mohamedán törvénykönyv írja körül, majd később III. Innocent pápa 1215-ben ír feljegyzéseket róla. Jól ismerjük a hegyes süveget, meg a kis kerek bársonysapkát is alatta, hiszen azt még ma is viselik a keleti zsidók a „strámlí“ alatt.

Némely zsidó házban egész gyűjtemény lehetett talán a falra akasztva, pálcákból és botokból. A ház urának egy-egy kedves botja gyakran kis műremek volt. Főleg a fogó kiképzésére fektettek nagy súlyt. Itt is bibliai motívumokat használtak fel, mint pl. Jóna a cethal szájában, vagy esetleg kétarcú, kétoldalra néző zsidó fejeket.

Egy kancsó füléről különösen jólápoltt zsidó feje néz ránk. Hasonló minta lebeghetett annak a porcellánszobrásznak a szeme előtt is, aki Thüringiában a zsidó gavallér alakját mintázta meg kedvesen, színesen. A thüringiai műhelyekben ugyanúgy készítettek ilyen figurákat a zsidó házak számára, amint Nagy Frigyes és Napoleon alakjait a keresztény házaknak. Ez azonban már a szorosán vett dísz tárgyak közé tartozik. Ugyanígy csak vitrinbe valók a gyűjtemény többi fa-, agyag- és kőfigurái. Ezek közül a zsidó népművészet legrégebb tanúi közé tartozik két papírmasé alak, tarkára festve. Férfi és nő, mindkettőn imakönyvet visznek, a nő fején főkötő, a férfién zsidókalap van. 1700 táján keletkezhettek Délnémetországban.

Valószínű, hogy eredetileg a figurák és csoportok egy részét nem vitrinben helyezték el, hanem szétszórva a szobában, az asztalon, írószekrényen, vagy oldalpalcokon. Zsidó kendőkereskedő, szövetárus, vagy az öreg pénzváltó, akinek váltóasztalán héber betűk láthatók, zsidó csoport, mely műkedvelő előadásban játszik, circumcisiót ábrázoló porcellánplasztika és a többi dísz tárgyak mutatják a zsidó igyekezetét, hogy házának használati tárgyait is művészi motívumokkal ékesítse. A zsidó népművészet széles területe még megvilágításra vár.

Lakkdoboz — Lakkdose

Pénzváltó — Geldwechsler

(Sammlung Carlebach)

Pénzváltó — Geldwechsler

DR BLAU LAJOS: MAIMONIDESZ A NÉP AJKÁN

Az emberek nagyságát leginkább a legenda jellemzi, amely személyük körül keletkezik. A biblia alakjait már Ádámtól kezdve az idők folyamán mindinkább több és több legenda veszi körül. A legtöbb az ősapákat Ábrahámot, Izsákot és Jákobot, Mózeset, a zsidó nép felszabadítóját és törvényhozóját, valamint a későbbi alakokat, különösen Dávidot, az első nagy zsidó királyt és fiát, bölcs Salamont, a legnagyobb izraeli birodalom megalapítóját. Dávid király a legendában a mai napig él, hiszen a *Messias* is „Dávid fia” lesz, mely hitben a zsidó nép dinasztikus hűsége nyilatkozik meg. Ilyenre a népek történetében nincsen példa. Nincs egyetlen dinasztia sem, amely annyi századig uralkodott volna, mint Dávid királyé. A későbbi korokban szintén keletkeznek legendák, a legtöbb talán a Talmud idejében *Akiba* körül. Hogy mennyire felburjánzott egyes nagyjaink körül a monda, ad oculus mutatható a zsidó legendáról szóló széles irodalomból, Ginzburg Lévi amerikai tudós, a zsidó legendáról angol nyelven *hatkötetes* munkát írt, és ez a mű a középkorról nem is szól.

Ebben a korban talán a legtöbb monda, amelyekről az irodalom is tudomást vett, Maimonidesz körül csoportosul. De van egy monda, amely tudtommal csak a magyar zsidók ajkán él és pedig a mai napig. Ez felette érdekes abból a szempontból is, hogy a régi korokban a közhittel ellentétben tudomással bírtak arról is, hogy Maimonidesz nagy bölcsész és nagy orvos volt. Az ő nevében vetette fel egy talmudtudós,

egy úgynevezett „ben tóra”, aki nem volt rabbi, azt a kérdést, hogy *Isten mindenhatósága kiterjed-e arra is, hogy kétszer kettő ne legyen négy?* Einstein még nem élt, aki tudvalevőleg ezt a kérdést megoldotta, azt állítva, hogy ez is csak relatív fogalom.

60 évvel ezelőtt hallottam a következő mondát: *Maimonidesz és Arisztotelesz* vitatkoztak azon kérdés fölött, hogy mi történjék olyan emberrel, akinek koponyáját kettévágták, hogy az agyán mászó férget eltávolítsák. A kérdés érdekessége már ott kezdődik.

Hamutartó — Aschenbecher (Karlsbadi idill)

hogy a koponyalékelésről ilyen régi embereknek tudomásuk volt. Arisztotelesz, úgy mondják, azt ajánlotta, hogy egy csipővel vegyék le a férget az agyról. Ez ellen Maimonidesz azt a kifogást emelte, hogy a féreg ily eltávolításánál az agy megsérül. Hogy ez meg ne történjék, azt kell tenni, hogy az agyra borítanak egy zöld levelet, akkor a féreg a levélre mászik és a levelet símán el lehet távolítani, úgy hogy a sérült ember minden baj nélkül meggyógyul. Úgy tudom, hogy ez a monda csak a magyar zsidók között él. Hogy honnan került oda, azt bajos volna megállapítani. Nem valószínű, hogy Lengyelországból jött. Inkább feltehető, hogy a magyar zsidó nép ajkán nőtt autochton monda.

Érdekesek a monda egyes vonásai. Először az, hogy Arisztoteleszt, aki 1500 évvel Maimonidesz előtt élt, vele személyes kapcsolatba hozták. Ez onnan van, hogy tudták, hogy Maimonidesz Arisztotelesz filozófiájának rendíthetetlen híve volt. A másik vonás pedig az, hogy felteszik egy féregnek az agyba való befurakodását. Ez emlékeztet arra a mondára, hogy Titus, miután Jeruzsálemet elpusztította, magát legyőzhetetlen hősnek tekintette, ekkor Isten megmutatta neki, hogy egy kis féreg erősebb nála és ezért egy férget bocsátott az agyára. Ez az utóbbi monda érdekes azért is, mert nemcsak a zsidóknál, hanem más népeknél is előfordul, hogy a gyehenna büntetésétől való szabadulás miatt Titus magát elégettette és hamvait hét tengerre szóratta el, de ez nem használt neki, mert a hamuja újra összegyűjtve és feltámasztva elnyerte kellő büntetését.

VICTOR HUGO: JERIKÓ

Szóljatok szakadatlan, gondolat harsonái.

*Hogy égre vetett szemmel ment Józua, a látnok,
Népe előtt haragvón, — izzófehér zsarátnok, —
Kürtjét fujva a város körül s elért odáig,
Hol a király lenézett: az nevetett először.*

*Nevetve szólt, hogy zárult másodszer a dicső kör:
„Széllel akarod-e ledönteni a várost?”
És jöttek harmadízben: jött a frigyláda már most,
Aztán a kürtösök, s a hadsereg utánok.
Kis gyermekek leköpték a ládát és az oltárt
És sípjukba fujva, a harsonát csúfolták.*

*S hogy jöttek negyedízben, az asszonyok, leányok
Az ormok rozsdáette lőréseiben ülve
Rokkájukat pergették. És közápor fütyült le
A héberekre s szidták az Áron ivadékát.
És az ötödik körnél a sánták, vakok, bénák
Eljöttek a falakra, — közelgett már az éjjel —
És gyalázták a kürtöt a szitkok özönével.*

*S hogy jöttek hatodízben, a király visszatére
Gránittornyára, — hol a sas fészkel kedvére:
Olyan magas — s a villám belé hiába csapna:
Olyan kemény, — s tele torokkal szólt kacagva:*

*„Ezek a héberék ugyancsak jól zenélnek!”
S a víg királlyal együtt kacagtak ott a vének,
Kik este a templomban nagy törvényt tartanak.*

És jöttek hetedízben. S ledőltek a falak.

Fordította: Z. KRAMER RÓZSI

Teván Margit: Kiddusserleg (Kalopácsolt ezüst)
(Foto Laub Juci)

SZOMBATHELYI ERVIN: EGY LIPÓTVÁROSI ZSIDÓLÁNYHOZ

*Mivel kedves és drága nékem a Cion-eszme: gúnyoltál engem.
(Gyöngyház fogsorod mögül úgy tűntek elő szavaid,
mint mérges inyű kígyók opálszín kavicsok közül.)*

Mert a zsidóság csak Hosszú Napot s apró nyűgöt jelent néked.

*Apró nyűgöt csupán, mert örömek színezik napjaidat:
operába lágyölü autó röpit s vágyra-gyúlt férfiszemek
isszák magukba fiatalsággal ruzsolt szád málnaszínét.*

*Az én ajkam, lásd, halvány s mosolya: erkölcsös hazugság,
nem a léleknek derűjéből, hanem férfi-jóságból fakad.*

*Örömek sem színezik napjaim. Oly tompa-egyhangun baktatnak
egymás nyomán, mint konok őszi eső lomha cseppjei.*

*Fájdalmak is nyomják ejtett vállamat, ám nékem mégis
kedves a teher, zsidó voltom áldott és átkozott terhe,
ez az évezredek rejtett mélyén fogant édes-bús örökség,
mely nélkül egy mélyzengésű húrral volna szegényebb lelkem
és üresebb volna életem, mint kedvesed nélkül a tiéd.*

*Ezért hát zsidóságom nem lesz soha hitvány kölönc nékem,
hiába szövö hálóját kerítő ígért s görbemosolyú ármány
és gyöngyház fogsorod mögül hiába cseng felém gúnykacaj!*

A MULT ÉS JÖVŐ ARCHIVUMÁBÓL

BÁNÓCZI JÓZSEF LEVELEIBŐL:

Bánóczi József, a nagyhírű filozófus és esztéta, egyetemi tanár, akadémiai tag, az Izr. Tanítóképző igazgatója, az IMIT főtájkára stb. — a Mult és Jövőnek megindulásától kezdve hűséges munkatársa volt. Ő írta az első évfolyam első számának első cikkét: „Zsidó irodalom és művészet” címmel. Különös báj és derű ömlik el Bánóczi levelein. Az elsőt egy könnyű operáció alkalmából írta Patainak. A második Patai „Héber Költők” c. művére vonatkozik, amelyet az IMIT adott ki.

1911. Szept. 15.

Kedves Doktor Úr!

Ne állítsuk fejetetejére a természet szabott rendjét: hogy az öregek parentálják el a fiatalokat! Bánóczi József Patai Józsefet! Én sok mindenre kész vagyok az Ön érdekében, de erre az egyre abszolúte nem.

Azt okosan tette, hogy mielőbb szabadult bajától, nem úgy, mint Ágai, aki csak 70 éves korában adta erre a — fejét, vagy pláne Léderer bácsi, aki éppen 75 éves születésnapját várta be e végből.

Ami most már az évkönyvet illeti, máris másfél kötetre való M. S.-om van.

Nagyon köszönöm, hogy Patai Edith őnagyságát munkatársul megnyerni szíves volt és kérem is cikkét, — de elteszem kénytelenségből a jövő évre. Ha ravaszkodni tudnék, ezt persze meg nem írom, hanem sürgősen kérem és — elzárom a M. S.-ot. De én, szentgáli ember létemre, szeretem az őszinteséget és ezért merem ezt a javaslatot megkockáztatni.

Öntől, tisztelt Barátom Uram, azonban verset kérek, — de legföljebb egy lapnyit; nem akarom ugyanis, hogy az ideai Évkönyvből hiányozzék.

Minden jót kíván az új és még ránk következő ötven esztendőre,

igaz embere:

Bánóczi József.

*

1910 febr. 13.

Kedves Doktor Úr!

Csak ma jutok hozzá, hogy utolsó levelére válaszoljak: Tehát:

1. A tiszteletpéldányok elküldésére nem szabad vállalkoznunk.

2. A sajtónak szánt példányokat a megállapított számban szívesen engedem át Önnek személyes átadásra, de lehetetlen nem figyelmeztetnem, hogy ilyen átadás nem praktikus. Évkönyvet külön és Héber Költőket külön fogják kapni és még kevesebben fognak ezekről referálni. Ezért erre vonatkozólag újból való elhatározását kérem.

3. Ön nem kaphat többet 12 példánynál, ebből mint mondtam, 6 kötve lesz.

4. Fiának örökségül én extra fogok egy kötetet küldeni: mert ennek ily címen, belátom, dukál egy példány.

5. Ha Őnagysága kívánna egy példányt, szívesen szolgállok — az író kollégának. Mert az Imit sulchan aruchja szerint feleségnek nem kompetál példány.

6. Ezzel maradtam szíves üdvözlettel.

7. Bánóczi József.

ALEXANDER BERNÁT LEVELEIBŐL:

Alexander Bernát, egyetemi tanár, a Magyar Filozófiai Társaság elnöke stb. a Mult és Jövő első munkatársai közé tartozott. Alábbi levél igen érdekesen világítja meg felfogását egy kérdésben, melyben természetesen nem értettünk egyet. (Szerk.)

A Magyar Filozófiai Társaság
Elnökétől.

Budapest, 1916 márc. 18.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Távol voltam, úgyhogy csak ma olvashattam el cikkemet és t. levelét. A cikkre vonatkozólag megjegyzem, hogy úgy emlékeztem, hogy dr. Hevesi S. főrabbi úr (aki oly kedves volt, hogy kétszer is felkeresett — fájdalom, nem voltam idehaza, és még eddig nem viszonzhattam látogatását —) egyenesen megmondta, ill. megírta, hogy nem szükséges a felekezeti vonatkozás. Ha rosszul emlékszem, ami nem lehetetlen, bocsánatot kérek. Tisztelt szerkesztő úr sorából pedig látom és alig kételkedhetem benne, hogy jól látom, hogy a cikk nem tetszik, csak gyöngédségből nem akarta megmondani. Éppenséggel nem sért meg ezzel, csak sajnálom, hogy költségei voltak. Most nem tudok mást írni. Hihetetlenül összetorlódott a munkám és alig győzöm. Igen sajnálom, hogy így csalódtak bennem.

Hallom, hogy zsidó körökben rossznéven vették, amit Karácsony ünnepéről a Lloydban írtam. Nem olvastam ugyan az illető támadásokat, csak szerkesztő úr gyöngéd célzását a „Mult és Jövő”-ben. Nem volt rossz szándékom. Nemcsak felekezeti ünnepek vannak, hanem nemzetiek, történetiek és pusztán emberiek. A tényállás az, hogy a zsidók, főleg a fővárosiak, nagyon ünneplik a K.-t, de nem mint keresztény, hanem mint emberi ünnepet. Végre az Újév is vallási eredetű, de emberivé lett. Ezt akartam kifejezésre juttatni. De támadóim ezt nem értették meg, amin egy csöppet sem csodálkozom. Néhány év előtt azt írták ki a zsidó ujságokba, hogy kikeresztelkedtem, persze a legcsekélyebb alap nélkül. De értem, hogy Ön, szerkesztő úr, nem szívesen jelenik meg a nyilvánosság előtt ily rosszhírű egyéniség társaságában. De valóban egyszerűbb lett volna nem kérni tőlem cikket.

De annyira nem haragszom, hogy szívesen írnék más cikket, ha témám és időm volna.

Talán más cikkemmel szerencsésebb leszek.

Igaz tisztelettel:

Alexander Bernát.

Otto Schloss (Köln): Átrétegeződés — Holzfäller

Wilhelm Wachtel (Jeruzsálem): Chaluca

TIMÁR MAGDA: A GYERMEK JÁTSZOTT APJA KEZÉVEL . . .

*A gyermek játszott
Az apja kezével
És ajkán mosoly táncolt,
Mint láthatatlan tündér
a hold ezüst arcán.*

*„Apám most ötágú korona a kezed,
tedd a fejemre, áldj meg,
ahogyan péntek este szoktad,
ilyenkor én vagyok a legboldogabb,
leggazdagabb gyermek.*

*Apám, add a kezed,
két ujjad rejtsd a tenyeredbe,
a középső három olyan,
mint a „sin“ betű, nézd,
milyen lebegő az árnyéka
„sin“-t mutató ujjaidnak.”*

*„Jaj, tudatlan gyermek,
hogy mondjam meg néked,
ne játsszál árnyékos „sin“-t ujjaimmal.
egyszer szomorú lesz a játék.*

*Ha meghalok, úgyis sin-betűként
fog nyugodni mellemen a három
középső ujjam és nem lesz,
aki péntek este megáldjon, kis fiam.
Jöjj; hagyd abba a játékot,
inkább énekeljünk egy zsoltárt,
amelyben zsonganak a hangok,
mint erdőben a falombok.”*

DR DEUTSCH ERNŐ: A BETEGEK LELKI ÁPOLÁSÁRÓL

Tagadhatatlan, hogy a természet- és orvostudományokkal foglalkozók az esetek javarészában a vallással szemben tagadó vagy a legjobb esetben némán tűrő álláspontot foglalnak el.

A világháború e téren is nagymértékben változást kellett. Jó magamról tudom, ki Budapesten és az olasz harc-színház mögött katonai egészségügyi intézetekben vezető állást töltöttem be, hogy mily fontos és nélkülözhetetlen volt a súlyos betegek s sebesültek részére a vallás vigasztaló malasztja, mily számos esetben (az egyének társadalmi helyzetétől és műveltségi fokától függetlenül) kivánták az egyház szolgájának lelki gyámolítását

De más keretekben is hasonló meggyőződésre jutottam: 12 évig teljesítettem a „Stefánia szegény gyermekkórház”-ban orvosi szolgálatot és apácákkal karöltve ápoltam a beteg kisdedeket és ugyanígy a világháború alatt Bellunóban olasz apácákkal együtt dolgoztam szenvedő katonáink érdekében.

Teljes tárgyilagossággal szögezem le, hogy szigorúan

tudományos meggyőződésemmel nem csak összefér, de elengedhetetlen az ápolószemélyzet vallásos beállítása és az egyház képviselőinek istápoló közreműködése.

A modern orvostudomány épp egy fennkölt zsidó tudósnak, Freud Zsigmond tanárnak köszönheti a lelkigyógyítást, melyet a többi hasonló mesgyén haladók (Charcot, Adler, Steckel stb.) tanításaival együtt, ma, az orvos betegek érdekében nem nélkülözhet. E sorok írója évek előtt egyik felekezeti ujság hasábjain vont párhuzamot a gyónás s a pszichoanalízis között s dr. Hevesi Simon vezető főrabbi egyetértésével e kérdéssel foglalkozni felekezetünk szempontjából is, szükségesnek tartotta.

A zsidó családi érzés a betegnek kórházi elhelyezését — régi időkben — nagymértékben nehezítette meg és így a történelmi kutatás Cassel Dávid felfogásával szemben Rudolf Virchownak ad igazat, ki tagadja, hogy régmúlt időkben a zsidók a mai értelemben vett kórházakat alapítottak.

De vallási szabvány volt és maradt az otthonában

ápoló beteg látogatásának kötelezettsége („Bikkur cholim“), mely előírás még részletezve van oly irányban, hogy a szenvedőt ne látogassuk meg a napnak első és utolsó három órájában, mert az első időszakban a beteg oly jól van, hogy a látogató az érte való imádkozást feleslegesnek fogja tartani, az esti órákban pedig a beteg oly rosszul van, hogy a kívánatos ima ismét elmarad, mert azt hiszik, hogy az már eredménnyel nem kecsegtet (Nedarim 39. b.).

Herdernek böles mondása: „Die Religion ist die höchste Humanität des Menschen“; egy régi arab példabeszédben: „emberszeretet nélkül vallás nem állhat fenn“ — épül fel, s ezen elv megdönthetetlenül igazolja az orvoslás és lelkiistápolás együttműködésének elengedhetetlen voltát, mert humanitás nélkül sem testiekben, sem lelkieken gyógyító hatást elérni nem tudunk.

Tagadhatatlan, hogy a zsidó egyház egészségügyi intézmények keretében csekélyebb intenzitással fejt ki működést, mint a többi felekezetek. E téren nagy haladást jelent a Pesti Izr. Hitk. kórházai keretében újabban felépített gyönyörű templom, melyet a betegek szorgalmasan és áhitattal látogatnak. Fokozott mértékben szükséges az ágyhoz láncolt betegeknek papi látogatása, mert megdönthetetlen igazság az, melyet *Wilhelm Freiherr v. Humboldt* egy barátnőjéhez

írt levélben leszögezte: „Die Unruhe, die gewisse Krankheiten mit sich führen, mindert sich, wenn man ihr moralische Ruhe entgegensetzt“, s mi tudna inkább erkölcsi nyugalmat biztosítani, mint a vallás malasztja.

A zsidó vallásnak liberálizmusa talán feleslegessé teszi, hogy e helyen idézzem *Jean Paul* szavait: „Jede fremde Religionsübung sei ihm so heilig, wie die eigene!“

Közelmúltban jelent meg Freiburg im Breisgau Sr. M. *Angelina Hidel* tollából „*Körperlehre und Gesundheitspflege auf religiöser Basis*“ című könyve, melynek minden fejezetéből kiviláglik a katolikus szent egyház azon meggyőződése, hogy a betegápolás egyik legfontosabb tényezője a vallásos ihlet. E mesgyén haladok, midőn az általam vezetett M. I. N. O. Sz. ápolónői tanfolyamokban tanítványaim előtt ez elvet hirdetem és egyházunk papi képviselőjének közreműködését szüntelenül szorgalmazom.

S végezetül szívleljük meg *Goethe* tanítását: „Die Bibel ist so voller Gehalt, dass sie mehr als jedes andere Buch Stoff zum Nachdenken und Gelegenheit zu Betrachtungen über die menschlichen Dinge darbietet“. (Wahrheit und Dichtung) s olvasóink ne vegyék részemről maradiságnak, ha a bibliát betegeink részére, mint üdítő és nyugtató olvasmányt ajánlom.

TISBI ILLÉS (JERUZSÁLEM): ANYÁM

Vöröstengeren átkelt asszony
az én Anyám.

Már háttal áll az izzó
korongoknak
s ha éj terül a szombati abroszra,
csak Istennel diskurál.

Babusgatja a zokogó gyertyákat,
selymes kendővel takarja
villanykörték röhögésétől.

Száritja mások harmatát,
csak szemei dadognak vörösen
a sirástól.

Bibliázó mézes pontok csillognak
lehelletén,
mikor utra bocsátja
kicsi csibéit.

Görbe ajakkal csókolja
pupos fiát,
de ha furkósok hadonásznak
feje fölött:
kipáncélosodik puha szárnya.

Vöröstengeren átkelt asszony
az én Anyám.

Fr. Reichental (Prága): Zsidó család — Jüdische Familie

HIRSCH-PATAI ÉVA: JERICHÓI LEVÉL

Teliholdas út, az autó lassan siklik lefelé. Lejtők, ívek, rövidre szabott egyenesek váltakoznak eleven ritmusban. Már messze mögöttünk Jeruzsálem, az útmenti Azarijeh falu égetett bárányszaga már alig érinti orrunkat. A fehér kilométerkő fekete számot mutat a holdfényben: *Tizenhét*. Még húsz kilométer Jerichóig. Már közeledünk a tenger szintjéhez. Hatalmas tábla angolul, héberül, arabul: *Sea level. Pné hayam. Bahara*. (Milyen jól lehet olvasni a holdfényben!) A soffőr nem mulasztja el az itt szokásos viccet: Mélyen lélegzeni. Menten a tenger alá merülünk...

A táj egy csapásra megváltozik. A tenger színe alatt vagyunk... valóban. Ilyen lehet a tájék az óceán mélyében. Mintha hatalmas hullámok mostak volna fehérre mindent. Fehér hegyek, halavány árnyékok, fehér dombok fodrosan érezve — mint a mesefilmek Hold-tájai. Itt-ott fekete foltok húzódnak föl-alá, vonuló fekete báránycsapatok a hegyoldalon.

Beduin-sátor sötétbarna lapos teteje tűnik fel, a sátor előtt tűz, a tűz körül fonotthajú olajbarna férfiak, valami halk, monoton dallamot dudolva ütnek pergő ritmusban tenyerükbe. A kör közepén, oly közel a tűzhöz, hogy lába szinte a tűz tetején dobban, kékruhás beduinlány táncol.

Micsoda kép a telihold világában!

De sietnünk kell, a jerichói Winterpalace-hotel szalonjában vár ránk Scheich Achmed Al Kinaani, még meg kell hogy igyunk vele egy erős feketekávé.

Jeruzsálemtől harminc kilométernyire kettéválk az út.

Ahol a Jeruzsálemből 1200 méter magasságból leereszkedő jerichói út eléri a tenger szintjét. Innen még 400 méter mélyre esik a Holttengerig

Az egyenes vonal a Holt-tengerhez vezet, a szép Kalliastrandhoz (mondain Erec Jiszrael találkozó helye, tánccal, weekend-házakkal, elsőrangú étteremmel) — a balra elhajló út vezet Jerichóba. Hét nyílegyenes kilométer visz a városba, fehér hegyek között, pálmakertek, banánosok zöldjében pihen a sivatag áldott oázisa: *Jerichó*.

Kétszázötven méternyire a tenger színe alatt, a bővízü, kristálytisza „Ain-Szultán“, a bibliai Elisa-forrás jóvoltából virulnak az ültetvények, érik a drága gyümölcs, boldog és elégedett a lakosság. Idegenek jönnek a világ minden részéből, a föld legkülönbözőbb betegségeivel, gyógyulást keresni és találni az oázis páratlan levegőjében. Az egyiptomi Heluánon kívül nincs a Jerichoéhoz hasonló gyógyítóerejű klíma sehol a világon.

Achmed barátunk hosszú vitákat folytat a szálló arab tulajdonosával. Nincs szoba. Illetve van, de olyan, hogy maga sem ajánlja... Az egyiptomi ex-király, Abbas Hilmi Pascha telet kíséretével Jerichóban. A Khedive és kísérete lakják a Winterpalace összes szép szobáit — a hotel gazdája tanácstalanul áll a folyosón és sorra mutatja: „Itt lakik ezekben a szobákban Ófelsége — és itt...“ A szálló gazdája elhallgat, Achmed egészsíti ki tört németességgel: „Gattin seiner Hoheit lebt in diesen.“ A szálló gazdája bólint, tovább magyaráz: „Itt lakik az udvari orvos, itt az építész, itt az első titkár, itt a második“ — titkárok sorozata következik, éjfél van, Achmed látja, hogy rettenetesen fáradtak vagyunk, félrevonja a hoteltulajdonost, nem tudom, mit mondhatott neki, de két perc múlva megvolt a szobánk. Abbas Hilmi Pascha egyik titkára három napra Transjordániába utazott, a szobája rendelkezésünkre áll.

„Barátom, Muhandisz Hirsch (Hirsch mérnök) a kormányznál dolgozik, járatos az ily magas személyekkel való érintkezésben, — mosolyog Achmed megnyugtatóan a hoteltulajdonosára — ő, valamint neje oly szerényen fognak viselkedni, hogy a Khedive észre sem fogja venni őket...“

Mi, álmosan és fáradtan, igent bólintottunk volna akkor is, ha Achmed egy, részünkről letett némasági fogadalommal nyugtatta volna meg a magas vendég nyugalmaért aggódó hoteltulajdonost.

Másnap tízkor nekiindultunk a városnak. Ugyanekkor indult sétára az ősz ex-király tizennyolc éves feleségével; Jerichó egyik legszebb pontján vettek telket, ott fog épülni a Khedive téli palotája. Talán ott, ahol valamikor Herodes király pálmakertes palotája állott.

A „hotelchef“ nem nagy öröme a Khedive mégis észrevette jelenlétünket. Udvari építész ugyanis ismerte „Muhandisz Hirsch“-et még délfranciaországi munkái révén és most a viszontlátás után szeretetreméltón bemutatta az egyiptomi Fáraók késői utódjának. A Khedive sok európai nyelvet beszél, idegenekhez végtelenül kedves, közvetlen.

Jerichóban nincsenek házsorok. A házak külön-külön állnak, legtöbbször az őserdőre emlékeztető banánosok közepén, elrejtve a méteres zöld levelek mögött. Hatalmas aszfalt-út vezet a városon keresztül, jobbra és balra keskeny kis utcák ágaznak százféle görbületben. Amerre nézünk, pálmák, ismeretlen trópusi fák, zöld, zöld, zöld. A levegő puha és édes, banán- és citromillattal telített, a napfény erős, de nem éles. Ha felfelé nézünk, fehér hegykoszorú köröskörül, fenn azurkék, bársonyos égbolt, lenn, kétszáz méterrel mélyebben az opálos Holt-tenger, egész magasan, meredek hegyoldalba vájt görög kolostor, vezeklő papok menedékháza, mint a mélységek felett lebegő misztikus sziklafészek.

Nem messzi Jerichótól fekszik egy abesszin falu, ma

már csak pár család él ott, a többség beolvadt Jerichóba, a legkülönbözőbb félvéreket produkálva. Vannak ijesztően csunyák, akik mindenünnen a legrosszabbat kapták. Hajuk gyapjas, bőrük piszkos-szürke, szemük kicsi, de négeresen kidülledő, ajkuk hihetetlenül vastag.

De legtöbben szépek, a szó keleti értelmében persze. És vannak köztük megkülönböztetett szépségek, megkapó arcok, mintha gyermekkorunk mesekönyveiből lépnének ki.

Végtelenül karcsú, túl magas, imbolygó lépésű asszonyok sétálnak a pálmafák alatt, sötétlila, halványvörössel és sárgával gazdagon hímzett ruhájuk puhán omlik le törékeny alakjukon. Bőrük halvány, aranyló barna, szemük világos, álmodó, óriási — alig gyapjas ébenfekete hajuk két vastag fonatban esik derékig. Fejük keskeny, orruk kicsi, finom, egyenes — ajkuk gyengéd, telt, fogaik hófehérek. Hosszú, áttetsző, szép kezükben örökké égő cigaretta, keskeny lábukon sárga szandál, fejükön arany sárga fátyol — törékeny nyakukon nehéz aranypénzekből fűzött lánc. Járásuk lassú, minden mozdulatuk tökéletes. Dekadens, királyi szépségek, csak Jerichóban, vagy Jerichó környékén tudnak élni, Jeruzsálemben télen holtra fázna, nyáron elszikkadnak az éles napfényben, Tel-Avivban halálra hágyasztja őket a tengeri levegő — csak itt lenn, az oázis édes és puha levegőjében virágzanak ki, csak az óriáspálma árnyékában üdülnek fel...

Egy másik típus olajbarna, közép magas, izmos — nagy fekete szemük mindig mosolygós, duzzadó szép ajkuk csupa élet, sima, sötét hajuk mindig fényes a nemes olajtól... Asszonyaik fáradhatatlanul dolgoznak napkeltétől napnyugtáig, mosnak, főznek, kapálnak, kiszolgálják a férfiakat, évente világrahoznak egy csecsemőt és alázatosan túrik, hogy kigúnyolják, semmibe vegyék őket, ha csak leányt szültek — boldogan, büszkén élvezik, hogy kényeztessék, tejbe-vajba fürösszék őket, ha fiúnak adtak életet. És hímeznek, hímeznek a petróleumlámpák gyöngye fényénél drága selyemruhákat, amiket az idegenek darabonként négy-öt fontért elkapkodnak; így gyűjtik a pénzt. Mire? A fiúknak, a fiúknak. Hogy a fiúk közül a legokosabbik Jeruzsálembé kerüljön iskolába, az izmosabbak ugyancsak Jeruzsálembé, műhelybe, szakmát tanulni... Életerős, egészséges fajta. Az apák maguk elé ültetik a lóra, számárta az alig hároméves fiúgyermeket, viszik ki a banánosba a munkához, vagy fel a hegyekbe hiénavadászatra, vagy le a Holt-tengerhez, hogy megfürdessék őket az erőt adó vizekben.

Jerichó nem ismer vízhiányt. Az egész várost keresztül-kasul kis betonfalú műpatakok hálózják be, mindenütt patakcsobogás hallatszik. A kormány kiépítette az áldott Ain Szultán-forrást és vizét bevitte a város minden részébe. Szinte elképzelhetetlen, a nyílt utca jobboldalán, nyitott, keskeny betonmedencékben folyik, folyik a víz éjjel-nappal.

Fenn, a forrástól pár lépésnyire, nagyjelentőségű leleteket hoznak napfényre az archeologusok. Egy eddig ismeretlen korszakról adnak első híradást a világhírű jerichói ásatások. A finom, óvatos munkához csak női munkásokat alkalmaznak, egyetlen durva, túlgyors mozdulat felbecsülhetetlen értékeket roncsolhat össze. A hímzéshez szokott kezek tökéletes biztonsággal végzik a rájuk bízott feladatot. Legtöbb munkásnő fiatal, alig tizenhat-tizenhétéves, egyikük-másikuk már többszörös anya, gondos, féltő anya, aki nem meri a hosszú munkaidő alatt otthon hagyni a legkisebbet, a csecsemőt, nem egyszer alszik édesen a meleg napfényben kicsi barna gyerek, a bibliai Jerichó kiásvott romjain.

Furcsák a fiatal lányok még gyermekdeden kerek arcában a mélyen aláfestett asszonyszemek. Tíz-tizenkétéves leánykák felpucolva lépkednek az utcán, hisz ők már abban

a korban vannak, amikor illő, hogy egy férfi szeme megakadjon rajtuk. (Lefátyolozva csak a nagyvárosi arab nő jár.) Még két-három év és férjhez mennek, valaki megveszi őket harminc fontért, száz fontért, kétszáz fontért... Az ár rang és szépség szerint változik. Néha aszerint, hogy a lányka mekkora terhet bír elvinni a fején a város közepétől az Ain Szultán-forrásig... A kormány erős küzdelmet folytat a gyermekházasság ellen, de annak ellenére, hogy már komoly eredményeket ért el, még nem sikerült kiirtania ezt a rettenetes szokást. A városokban könnyű a kontroll, de a sivatagi beduinok továbbra is vallják, hogy a tizenkétéves leány éppen jó a házasságra, a tizenöt éves már öreg...

Röviddel napnyugta után üresek Jerichó utcái. Ki-ki a maga pálmája alatt ül... A pórúdos, könnyű téglákból épült házak fehér teteje világít. Valahonnan zene hallatszik, tompa dobpergés, férfiének zümmögő, vontatott kórusa, halk asszonynevetés. Valahol mulatnak...

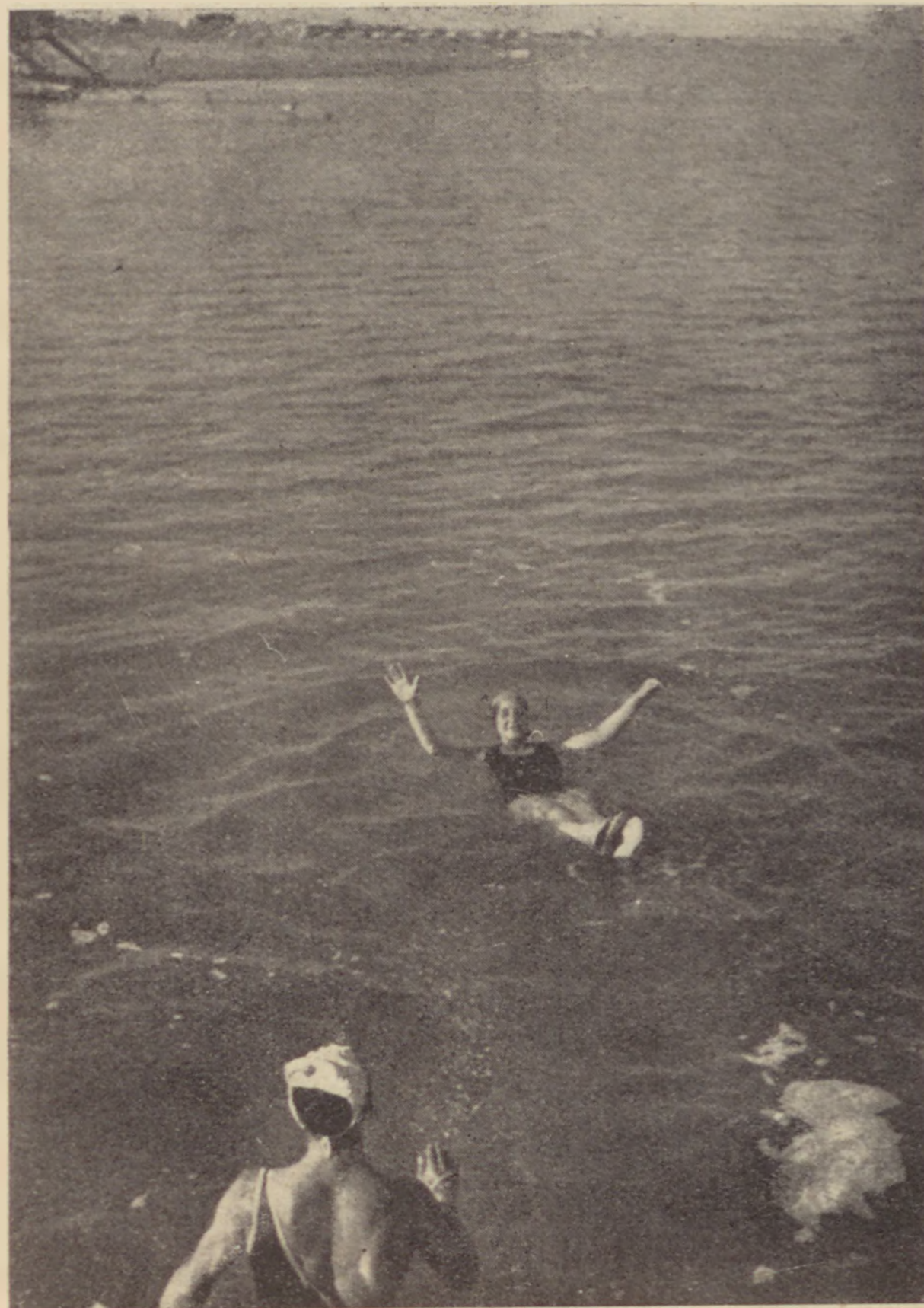
Ülünk a „Winterpalace“ kertjében. A Khedive és kísérete lementek a Holt-tengerhez, talán fürödni a telihold fényénél.

Achmed szívja az illatos narghilét.

A szomszédos Feinberg-szanatórium tetőtérteraszán senkinek sem jut eszébe felhúzni az elegáns, beépített gramofont. Most, itt, elviselhetetlen lenne valami európai muzsika.

A telihold lassan kúszik felfelé, megáll egy percre az óriáspálma reszkető csúcsán.

Csendben hallgatjuk a trópusi éjszaka zenéjét

Fürdés a Holttengerben, melynek sűrű vize, úszás nélkül felszínen tartja az embert. Sokan esernyővel a mély vizen ülve olvasnak

ABÁDI IMRE: AZ ÉN ASSZONYOM A TE ASSZONYOD

Húsz évvel ezelőtt, mikor e folyóirat hasábjain azt írtam Tel-Avivról, — amelynek akkor még csak két-három utcácskája volt — hogy „Kelet fénypontja és büszkesége lesz”, sokan csak mosolyogtak soraimon. Cikkemben körvonalaztam a majdani híres zsidó metropolis gigantikus arányait, kifejtettem, hogy csak a *Hasmonea* nevű sugárút lehet az a főtengely, amelyen az épülő város diadalmasan fogja magát megmutatni a tengernek és a cikk végén vágyódva sóhajtottam fel: „Istenem, ha én mindezt meg is érhetném!” ... És ime, ma Isten kegye és kitüntetéseképpen boldogan mutathatok rá, hogy a *valóság túlszárnyalta a fantáziámat*, annyira, hogy álmom és jóslatom megvalósult hatása Judea fejlődésével kapcsolatosan újabb jóslatokra ösztönös.

Egy külföldi ujságban olvastam éppen, hogy az angolok, miután pozíciójuk Palesztinában és Észak-Arábiában megszilárdult, végleg befejezték azt a régen tervezett vasútvonalat, amely a *Perzsa-öböl* és a *Holt-tenger* mellékét a *Szinai-félszigettel* és *Egyiptommal* köti össze. Ez a vasútvonal persze elsősorban stratégiai érdekeket szolgál, de a vasútvonal mentén úgy szaporodnak az ipartelepek: az évezredek óta érintetlenül heverő természeti kincsek kihasználására, mintha ezt a földterületet valami misztikus varázsütés érte volna. Bizonyos, hogy a nagy, modern átalakítás csakhamar elsöpri erről a vidékről a beduinsátrakat és a nomádságnak választania kell a civilizációval járó bérrabság, vagy a pusztulás között. Befellegzik a beduin korlátlan szabadságának. Véget ér a fegyver-, a lovasbravur, meg az asszonyrablás gyönyörű, izgalmas romantikája. A beduin könnyű, gondtalan életének kék- és aranyfonalát ez a vasútvonal vágja ketté: *Petra* és *Eggidi* határai között.

E vidékről élénken él még bennem egy szép és különös élmény emléke a *török uralom idejéből*: a szépséges keleti éjszaka minden jelenségével együtt, amely ennek a keleti életképnek keretül szolgált; a keleti éjszaka, amely hirtelen, szinte átmenet nélkül, meglepetésszerűen áll be ezen a vidéken. Mikor a lámpással hirtelen kisiet valaki a szobánkból, akkor lesz ilyen kellemetlen sötétség. De utána néhány perccel úgy érzi magát az ember, mint a színház nézőterén, mikor kialusznak a lámpák, hogy csak a színpad megvilágított díszletei, meg a kosztümök csillogó pompái mosolyogjanak reánk. Elöttem a sötétségbe vesző út távlatában földig érő, nagy csillagábrák formáival telenyírbált hatalmas függöny tüneménye, amely, háttérében fényes színjátékot sejtetve, csábítóan hívogat... A tájékozatlanság éji tengerén leszálltam lovamról és nyugtalan, ijedős fejét simogatva, bevártam, amíg felragyog valahol valamelyik beduin-sátor előtt a tűz. Mert ilyenkor már visszatérnek a férfiak a portyázásból és az illatos, forró zsírbanbuzgón forgatják az asszonyok azt a különös, finomra vagdalt, orsóformájúra gyúrt és borssal, majorannával, meg egyéb fűszerekkel illatosított hús-eledelt, amelynek piruló illatától oly nyugtalanul vonítanak a finom szimatú sakálok; bizonyosan tantaluszi kínokat éreznek, hogy nem rohanhatnak zavartalanul a pecsenyeillat irányába, mert viszont a tűztől úgy félnek, mint a fegyverek durrogásától.

És tényleg: jobbról és balról biztató tüzek kezdtek éledezni. Még pedig jobbról egyszerre hármas tűznek a lobogása kelt versenyre a csillagokkal, balról pedig egy magános tűz eregette szikráit a magasba. Kétszer is megkíséreltem, hogy lovamat a hármas tűz felé irányítsam, de az mindannyiszor csökönnyösen visszafordult, mellső lábával verte a földet, mintha ezzel a kinyát akarta volna kifejezésre juttatni, hogy nem adhatja szavakkal is tudtomra, hogy milyen veszedelem vár reám arrafelé. Követtem tehát a ló finom ösztönét.

És itt kezdődik a tulajdonképpeni intermezzo, amely maholnap minden rekvizitumával a mult időkről szóló mesék birodalmába tartozik. Vagy nem meseszerű már az is, hogy a keleti éjszaka tájékozatlanságában balról a *veszély*, jobbról a *barátság* tüze intett felém? Nem meseszerű-e, hogy a barátság tüze mellett valóban egy vendégszerető *beduin-főnök* ült három gyönyörű feleségével, leányaival, fiaival és szolgálóival? És mikor a tűz fénykörébe jutok, ő maga siet elém, meleg szavakkal üdvözlöl és kérdésemre, hogy kaphatnék-e szállást, lovamnak abrakot, testvéri szavakkal nyitja meg szívét előttem:

— *Az én sátram a te sátrad, az én kenyérem a te kenyered, az én szolgám a te szolgád, az én asszonyom a te asszonyod.*

De téved ám, aki azt hiszi, hogy a beduin szavai csak udvarias, de tartalmatlan szólások. Amit mondott, azt be is váltotta. A lovamat egy szolga rögtön gondozás alá veszi. A vacsoránál a legszebb ürü-sült az én *lángosomra* kerül. A beduinoknál ugyanis nincs tányér, se villa. Tányér helyett mindenki elé egy sárgás bélű *durából* készült kerek lángost tesznek; erre a lángosra kerülnek egymásután a vacsora fogásai. Tehát az olajbogyótól kezdve a paradicsomsalátáig, meg a gomolyaszerű juhsajtig minden. Ez a lángos aztán minden egyes fogás fogyasztása közben kisebb és kisebb lesz, mert folyton tépdésnek a széléből; végül csak a zsíros közepe marad, amit aztán mindenki szertartásos mozdulattal és a családfőre pillantva, egyszerre gyűr be a szájába, hogy a feketekávé áhítatát ne zavarja már semmi. A beduin tehát a *tányérral együtt* fogyasztja el az ebédjét, de ezen nem lehet csodálkozni, mert néhány szem olajbogyón és datolyán kívül egésznap nem eszik semmit. A feketekávénak ugyanolyan szerepe van az ő életében, mint a bornak a magyar ember életében. A fekete ad a keleti embernek mámort és ez deríti fel a kedélyét. *Nagyszerűen értenek a készítéséhez*, de csészét nem kap a feketéhez senki. Egyetlen kancsóban kerül a fekete a szőnyegre és kézzel-kézre, illetve szájról-szájra jár.

Vacsora után csak a családfő, az asszonyok, meg én maradtam a sátor elé terített szőnyegen. A lányok, három sudár virág, *kis kézidobokat verve*, a tűz jobb oldalára álltak és *táncolni* kezdtek. Kecsesen, finom tempóval, könnyed kis rajzokat írtak le a vörös saruval lábukon. A formás, barna leánykarok majdnem könyökig megrakva csillogó ékszerekkel, jobbra lendültek a dobokkal, balra lendültek a dobokkal, aztán a fejek fölé ívelődtek. A dobok hangjára a szomszédból is átjött három beduin-leány. Ezek is hasonló táncfigurákat lejtettek, de szembeálltak az előbbiekkel. A tánc egyre szebb, egyre ingerlőbb, vérpezsdítőbb. A tűz magasan lobogva ég. A táncoló lányok mögött széles ívben tarka csoportok állnak már. Most a *fiúk előhozzák a széles vívókardokat*; balkezükben *korongszerű vastag pajszt* tartanak; a tüzet közrefogják s megkezdik azt a kardjátékot, amelynek szép vadságát, szemfényvesztő virtuozitását, lélekzetállító pillanatait leírni nem lehet. És mikor a káprázatban és gyönyörben elfáradt szemmel azt hitte volna az ember, hogy mindez már a teljesítmény teteje, akkor következett csak ennek a „*fantazije*“-játéknak nevezett produkciónak a legbravúrosabb jelenete. Hirtelen, mintha a földből pattantak volna elő, *két másik kardos* ifjú jelenik meg a tűz peremén és az előbbiekkel keresztbe állva, összemérik, *megvillogtatják kardjukat a játék fölött*: ügyességben, gyorsaságban, virtuozitásban versenyezve azokkal, akik mindig érthetetlen ügyességgel tudták *azt a pillanatot eltüntetni, amelyben a versengő kardok fölé kerültek és úgy folytatták káprázatos játékukat. Ez az ellenőrizhetet-*

len pillanat legalább huszonötször ismétlődött meg, anélkül, hogy a játék izalmában a tüzet egyik, vagy a másik megbolygatta volna.

Nincs az a hőmérközés, amely olyan izgalmas érdeklődést válthatna ki a nézőből, mint amelyet ez a „fantazije”-játék váltott ki a környezetéből. A táncoló lányok dobpergésébe buzdító szavak, az ujjongás, meg a csalódottság felkiáltásai vegyültek. És mikor a játék véget ért, a győztéseket a vendég megajándékozta. Az egyik győző, szerencsénkre, megelégedett egy selyem keféjével (beduin-kendő); a másik egy díszesen fonott lovaglókorbácsot kapott. De a szállásadó gazda is igényt tartott arra, hogy kiválaszthasson valamit a felszereléséből. Az ő tetszését a *Rapide biztonsági borotválókészlet* nyerte meg.

— De hiszen ti nem borotválkoztok, — mondtam meglepődve.

— Nem, — felelt a gazda nevetve — mi nem vágjuk le a szakállunkat, de az ellenségét fogjuk vele lekoppasztani, aminél szörnyűbb megszegyenítés már nem képzelhető.

Ennél aztán többet nem is mertem mondani és leplezett sóhajtással engedtem át neki az apparátust. Mert, ha ő azt mondta, hogy az én sátram a te sátrad, az én kenyérem a te kenyered, akkor erre legalább is azzal illik felelni, hogy az én felszerelése a te felszerelésed. Az ilyesmi alól kibúvót keresni nem szabad, de veszélyes is volna. Bármilyen drága és nélkülözhetetlen kelléke legyen is a felszerelésünknek az, ami a vendéglátó beduinoknak megtetszik, attól holdogán, sugárzó arccal ajánlatos megválni. Hisz ő is örömmel állta vendéglátó mondókájának minden kijelentését, még azt is, amit utoljára mondott, mert hiszen az ő asszonyai éppen úgy kiszolgáltak engem, mint őt magát. Igaz, hogy végül én is szívesen választottam volna a feleségei közül egyet, pedig a lányai se voltak csúnyák, kedvesek, csinosak voltak, ami azt illeti, szó sincs róla. De a legfiatalabbik asszony: fülében Napoleon-aranyakkal, nyakában meg ébenfekete hajában fölfűzött, csillagos ezüstpíaszterekkel, keblén pedig egy hatalmas, fényes egyiptomi medzsidivel... na dehát a fellobbanó szerelem úgy se juthatott volna szóhoz és másnap reggel a sátor árnyékában üldögélve, míg a lovakat rendbehozták, eltűnődhettem a sivatag primitív szokásain és rideg, ősi törvényein. Itt Petrától Koveitig, a Holt-tengertől a Vörös-tengerig évezredek óta semmi sem változott. A sátraknak nemcsak a formájuk, de még az anyaguk is ugyanaz. A kecskebőrből készült víztömők (amelyekből egyet haza is hoztam) tökéletesen olyanok, mint Ábrahám idejében. Az ételek elkészítési módja, a ruházat, a háziállatok, az edények, eszközök teljesen ugyanazok, mint amelyeket a messze multban használtak. Ha valaki a bibliai mult levegőjében akarja magát érezni, menjen a kedári nomád sátrak közé és figyelje meg az itteni emberek életét, amely szokásaiban, feltételeiben, külső megnyilvánulásaiban teljesen azonos az ősapáékéval.

Itt élnek a legvadabb, a legvakmerőbb beduinok, akiknek az elődeivel Amalek idejében a zsidó törzsek annyit harcoltak. Arcuk, viseletük, életmódjuk ugyanaz ma is. Rablási szenvedélyük a dzsöfi oázisokon és a szíriai sivatagon át még Palmyra környékére is felviszi őket, hogy ott a bagdad—damaszkuszi útvonalon haladó karavánokat megsarcolhassák. Az élet itt, amely minden álmával, vágyával, vadságával és szépségével, fel-feltűnő, újra elmosódó déli-hábjával megkövülten tűnt eddig, úgy látszik ma már, hogy még se örök időkre állt meg. A tevék, a juhok és lovak, no meg a feleségek száma is ma még a vagyon, a jólét fokmérője. A legelőért ma is harcolni kell, az asszonyért is az életét kockáztatja a férfi. Vérrrel kell fizetni érte és azé lesz, aki ügyesebb, hátrabb, fortélyosabb a viadalban. Ez így van századok óta. A sátor legszebb virágszála mindig a legerősebb, a legügyesebb férfi utódját hozza a

világra. Csak ezzel az ősi szokáson alapuló természetes kiválasztódással magyarázható, hogy az itteniéknél szebb, értelmesebb, gyönyörűbben megtermett ember-példányokkal sehol se találkoztam még.

Én még láttam itt azt a vad romantikát, amelynek hült helyét fiaink már csak a kényelmes vonatok ablakaiból fogják szemlélni. Huszonöt évvel ezelőtt ki merete volna hinni és állítani, amit ma még határozottabban le merek írni, hogy a kolonizációs munka rohamlépése, amelynek az angol impérium hatalmi érdeke konszolidált alapot biztosít — gazdasági lendületével a félvad periferiákat is magával fogja ragadni. És a megújulás szelleme még Palmyra, Baalbek és Petra csodálatos, de rég halott falai közé is életet lehel. Mert Palmyra lesz az az elágazási pont, amelyen át a Bagdad-vasut összekötővonal a koveiti vonal felé halad és akkor adva lesz a kulturális és gazdasági vérkeringés minden feltétele, amely Palesztinát, Szíriát és Mezopotámiát a föld kincses kamrájává varázsolja. És a nagyvilág minden kultúrára, művészetre, csodára szomjas emberének az lesz a legszebb álma, hogy ezeket a helyeket felkereshesse és láthassa a klasszikus művészet ősi keretét a modern élet gazdag tartalmával és lüktetésével kitöltve. És akkor... Esti tűztáncok, „fantazije”-játék, kereskedő-karavánok fosztogatása, asszonyrablás, vad romantika, vendéglátó nyájas beduinsátrak — örökre Isten veletek!

Sir Artur Wauchope, Palesztina kormányzójának látogatása a jeruzsálemi új Bezalel művésziskolában. I. sor. Jobbról balra. Mr. Bowmann, Dr. Ruppen, Sir Arthur Wauchope kormányzó, Joseph Budko, az új Bezalel igazgatója. II. sor. Mr. St. Badington, Anne Ticho festőművésznő, Dr. Landauer.

RABBI EFRAIM KUBINSKY TRAGÉDIÁJA

— R. STEIN MAYER MIKSA HÁTRAHAGYOTT IRATAIBÓL —

Wienben bizottság alakult, mely a zsidó családok eredetének, történetének felkutatását és feldolgozását tűzte ki célul. Teszi ezt abban a meggyőződésben, hogy a zsidó családok multjának megismerése hozzá fog járulni a zsidó önérzet emeléséhez, de követésre és tettekre is fog buzdítani. Megismerteti, hogy mit tett felekezete érdekében egy-egy család, amelynek minden bizonnyal ez lesz a legszebb és legértékesebb „nemesi“ levele.

A bizottság folyóiratot is ad ki e címen: „Archiv für jüdische Familienforschung, Kunstgeschichte und Museumwesen“, amelynek már 3 száma jelent meg. Nemcsak német, vagy osztrák zsidó családok történetének felkutatásával, feldolgozásával és ismertetésével foglalkozik, hanem más országok zsidó családainak történetére is kiterjeszti figyelmét. Legalább is erre mutat az a levél, amelyet a lap szerkesztősege hozzám intézett és amelyben egy alsókubini rabbiról és annak családjáról kér tőlem adatokat:

Wien, 30. April 1913.

Euer Ehrwürden! Hochgeehrter Herr!

Die Redaction des „Archiv für jüdische Familienforschung“ erlaubt sich an Euer Ehrwürden folgende Anfrage zu richten. Um 1750 lebte in Alsó-Kubin ein Rabbiner, namens Efraim, der aus Polen eingewandert sein soll und die Gemeinde Alsó-Kubin gegründet haben soll. Es wäre nun von Interesse, ob etwas näheres über diesen Rabbi

Efraim, über seine Werke, seine Abkunft, seine Nachkommen bekannt wäre; ein Theil seiner Nachkommen hat den Namen Polacek, ein anderer Theil den Namen Kubinsky angenommen. Wir richten diese Anfrage deshalb an Euer Ehrwürden, weil wir wissen, dass Sie eines der besten Kenner der ung. jüdischen Geschichte sind.

Hochachtungsvoll Die Redaction.

Kubinsky Efraim nevét a Chaszam Szófer döntvénytárában találjuk legelőször felemlítve. Egy rabbikollégium, amely Efraim kubini rabbi, Holleschaui Mózes és Kohn Hirsch tagokból állott, az 1809. (5569) évben ülésezett egy a vízbe fult Kaufmann nevezetű egyén ügyében.

Egész különös eset tette nevét ismertté. Egy elkeresztelési eset. Nagy szerencsétlenség érte a rabbit. Gyermekai közvetlenül születésük után elhaláloztak. 1781. évben született Tusena nevű leánya. Egy keresztény bába segédkezett születésénél, aki a gyermekben a szükségbeli keresztelést végezte, amelyhez a katolikus plébános bocsájtotta rendelkezésére a szentelt vizet. — A bába azzal okolta meg tettét, hogy megsajnálta a szülőket a zsenge korban elhalt gyermekek miatt és ezen gyermeket azért keresztelte meg, hogy a kereszttség felvételével az életnek megmentse. A plébános pedig azzal mentegette magát, hogy csak hite parancsát teljesítette.

A rabbi Bécsbe utazott és a császár elé vitte az ügyet. József császár megvizsgálván az ügyet, azon ítéletet hozta, hogy a gyermek a szülők házában a zsidó hit szerint neveltesse, de mert a róm. kath. egyház előírása szerint megkereszteltetett, a katolikus hitben is tanítandó: Ha életének 18. évét betöltötte, a szolgabíróság elé idézendő és ott a zsidó és katolikus hívek előtt megkérdezendő, vajjon a katolikus hitet, vagy a zsidó szülőket akarja követni. Így is történt. A leányzó a szülők mellett döntött és zsidó maradt. Ezen leánya 1800-ban házasságra lépett Freund Fischellel. E házasságból egy Jentel nevű leány származott, akit Herzog Dávid Liptószentmiklósról vett feleségül. Ezeknek fia Herzog Ferenc volt, aki 1826-ban Felső-Zubrican született és 1886-ban február 26-án Liptószentmiklóson halt el. Herzog Ferenc feleségül vette Treumann Rozáliát, aki 1826-ban Turócszentmártonban született és 1893 okt. hó 20-án Budapesten halt el. Fiúk, Herzog Emil, tehát Rabbi Efraim Kubinsky ükunokája, írta „A zsidók története Liptószentmiklóson“ c. művet, amely műben több adat található Kubinsky Efraimról.

Kubinsky Efraim rabbinak Tusena leánya után még két fia született. Ezek egyike Prágában telepedett le és utódai a „Kubinsky lovagok“, a híres gyárosok. Másik fiáról adatokat nem találtam, lehetséges, hogy az, vagy utódai vették fel a Polláček nevet. Efraim rabbi valószínűleg Galiciából származott. Atyja neve Mayer volt. 41 éven át működött Alsó-Kubinban. Sírköve elhalálása napját és évét nem örökítette meg. Valószínűleg már 1810. évben halott volt. Ezt a következőkből következtetem. 5574—1814. évben már Akiba Steinhart volt alsókubini rabbi (L. Magyar Rabbik II. 3.) 5574 (1814) előtt kellett tehát elhaláloznia, de 5569 (1809) után, mert ebben az évben ülésezett az a rabbi-kollégium, amely kérdéssel fordult a Chaszám Szóferhez. A Chaszám Szóferben előforduló válasz azonban már nem hozzá, Rabbi Efraimhoz van intézve, hanem a harmadik helyen említett Hirsch Kohnhoz. Ami amellet bizonyít, hogy a tanubizonyosság felvétele és a kérdés feltevése közben hunyhott el és 1810. évben, a válaszadás időpontjában már nem élt. Hátrahagyott iratait leánya leszármazói őrzik.

Oelmacher Anny: Áhitat (Linóleummetszet)

DR WOLF JÓZSEF: KONSTANTINÁPOLYI ÚTIJEGYZETEK

Az elmúlt nyáron elindultak a nyugat- és közép-európai országok turistái Kelet felé, hogy felkeressék a Kelet fővárosát, az ókori Bizantiumot, a középkori Konstantinápolyt és a ma Istanbulját, amelyről kevesen tudják, hogy ez utóbbi elnevezés tulajdonképpen újjörög eredetű, ugyanis annyit jelent, mint *εις την πόλιν* (eisz tén polin) a városba, a régieknél ugyanis „urbs“ a Nyugat-római Birodalom fővárosát jelentette, vagyis Rómát, míg a Kelet-római Birodalom fővárosa *πόλις* a Bizánc volt. Tehát ha a Kelet-római Birodalomban azt kérdezték valakitől: „Hová mész?“, az illető röviden csak így felelt: a városba, ami az új görög nyelvben úgy hangzott „isztin bulin“, ami nem más, mint a mai Istanbul.

De hagyjuk abba a filológiai pepecselést. Elővesszük a Tudela városából származó Benjámint, a „Mászot“-ot és böngészünk benne. Milyen volt az élet Konstantinápolyban a XII. században? És milyen ma? Amidőn eltűnnek a faházak, a zeg-zúgos utcák helyét egyenes utak foglalják el, amelyekeken száguldó gyorsasággal haladnak a legmodernebb közlekedési eszközök: autók, villamos vasutak, stb. Hiába keressük az egykori Kelet nyomait, nem találjuk. A férfiak fejéről eltűnt a fez, az asszonyok arcát nem fedi sűrű fátyol és a karcsú minaretek erkélyeiről szinte a pusztába hangzik a műezzinnek elnyúló, bús imája.

Milyen a zsidóság társadalmi, gazdasági és kulturális helyzete abban az országban, amelyben egykor Don József a fejedelmi méltóságig emelkedett és Naxos és egyéb görög szigetek ura volt? De hallgassuk csak meg Tudelai Benjámint. Konstantinápolyban 2000 zsidó él és pedig az úgynevezett „Sophia“ városnegyedben, ami alatt az Aia Sophiával szemben fekvő városrész értendő, vagyis a mai Galata, amelyet egyrészt a Boszporusz, másrészt az Arany-szarv vesz körül. Ezt a városrészt „Sztenon“-nak is nevezik, itt van a zsidó temető, ahová lépcsőkön, az úgynevezett „Ebraiké Skala“-n lehetett feljutni. Érdekes, hogy még ma is az istanbuli temetők magaslatokon fekszenek. Így az Ejubi mohamedán és a Haskjői zsidó temető is. Az Aia Sophiáról feljegyezi Benjamin, hogy az egy alkalommal földrengés következtében összeomlott és amikor Justinianus császár idejében újra felépült, a császár örömeiben így kiáltott fel: „Nenikéka szé Szolomon!“ „Felülmultalak oh Salamon!“ Basileios császár pedig egy alkalommal vitába elegyedett az Otrantó városából elhívott Sefatja rabbival és azt állította, hogy az Aia Sophia nagyobb költséggel épült, mint az egykori jeruzsálemi szentély, mire a rabbi kezében a Bibliával, számszerű adatokkal bizonyította be, hogy a jeruzsálemi szentély mégis csak díszesebb és becsesebb volt. A jeruzsálemi szentély edényeiről azt tudják még, hogy Belizár, a győztes hadvezér a vandálok birodalmának elpusztítása után győzelmi menetben hozta el Konstantinápolyba azokat. De egy zsidó hölcs ama kijelentésére, hogy a szent edények mindenkori birtokosokra vészt hozhatnak, a császár a szent edények azonnali elszállítását rendelte el. Ez egyúttal az utolsó értesítésünk a szent edényekről. Mit látott még Benjamin Konstantinápolyban? Látta az „Aranykaput“, melynek közelében Constantín császár a Jeruzsálemből elhozott „Mózes botját“ fogadta.

Jób sírját is látni vélte Benjamin, amit valószínűleg kapcsolatba hozott Ejjub pasa sírjával. Ejjub pasa a próféta zászlóhordozója volt és síremlékéhez még ma is ezrével zarándokolnak hívő mohamedánok.

Közben elérkezünk a Boszporushoz. A felkelő nap sugarai özönlenek szét Istanbul karcsú minarettjei felett. Eszünkbe jut a francia származású, de elgörögösödött Momersz költeménye, a „Boszporusz harca“, amelyben a Bosz-

porusz európai és ázsiai partja versenyeznek egymással szépségükkel, végül az európai elismeri az ázsiaiak szebb voltát, de mégis magát tartja győztesnek, mert az az előnye, hogy mindig szemlélheti a szebbiket. Az istanbuli kirándulók mohó kíváncsisággal fordulnak a látnivalók felé. Felkeresik a bazárokat, a mecseteket, áthajóznak a félóránnyira fekvő Ázsiába és kirándulnak a ragyogó fénysugárban tündöklő Márvány-tengerre. Csak kevesen keresik fel azonban Istanbul zsidó vonatkozású érdekességeit. Ma csak 60.000 zsidó él az egykori fővárosban. (Tudvalevő, hogy ma Ankara a török birodalom fővárosa.) A háború előtt még 100.000 volt a zsidók száma. Akkor még sűrűn alkalmazták őket állami hivatalokban, a hadseregben és a haditengerészetben. Ma ezek az állami szervezetek úgyszólván teljesen „zsidómentesek“. Istanbulban ma éppen úgy, mint a többi balkáni államokban és Itáliában, külön hitközséget alkotnak az askenáz és szefard zsidók. Külön kulturális és karitatív intézményeik vannak. A szefard zsidók istentisztelete sok tekintetben különbözik az askenazi zsidókétól. Különösen a tóraolvasás szertartása bensőbb a szefardoknál. A tóra kiemelése, körülhordozása, visszahelyezése mély benyomást gyakorol a hallgatóságra. A tóraolvasás pedig valószínűleg muzika! A zsidó iskolák fenntartásáról az *Alliance Israelite* és *Bené Brisz* gondoskodik. Az egyik galatai zsinagógában az ott használatos imakönyvek után érdeklődünk. Ugyanis az úton azt hallottuk, hogy nemcsak a török betűk helyét foglalták el a latin betűk, hanem a héberkéét is. Nézzük, forgatjuk az elénk helyezett sziddurokat és michzorokat. Sehogysem találjuk azt, amit tulajdonképpen keresünk. Végül megakad szemünk egy magyar fordításon. Kincha fordítása? Hogy kerül az istanbuli zsinagógába magyar fordítással ellátott imakönyv? Szinte nem hiszünk szemünk látásának! Kiss Arnold budai főrabbi magyar imái miképpen jutottak ide? Felelet: „Ezt keresik, ezek a legjobbak“. Egy pillanatra úgy éreztük, mintha az ódon istanbuli zsinagóga falai között a zsidó történet géniusza lebegett volna. Hajdan a XVI. és XVII. században a török pasák Budáról a rabbikat, a Kohén Ahilákat és Efraimokat hurcolták Konstantinápolyba, ma pedig a budai főrabbi imakönyvéből merítenek áhitatot az istanbuli zsidók. *Tempora mutantur...*

Az istanbuli és általában a török zsidók nagy érdeklődéssel kísérik a Szentföld feltámadását, amelynek újjáépítésében a mai politikai és gazdasági viszonyok között nem vehetnek részt oly energiával, mint aminővel szeretnének.

Az Aia Sophia Mecset Stambulban

KÉRDÉSEK AZ UJ KOR KÉRDÉSEIHEZ A ZSIDÓKÉRDÉSRŐL

Az „Uj Kor“ aktív, katolikus orgánus szerkesztőségétől kaptuk a következő levelet:

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Az Uj Kor legközelebbi száma ankétot rendez a zsidókérdésről, melyet báró Hatvany Bertalannak február 15-iki számunkban megjelent cikkével indítottunk el. Mellékelten küldjük levonatban báró Hatvany cikkét.

Igen megtisztelne bennünket, ha ankétunkhoz hozzászólna, hiszen nem nélkülözhetjük igen tisztelt Szerkesztő Úr véleményét, aki igen kitűnő reprezentánsa a magyarországi zsidóságnak és határozott nézetei nagy megbecsülésnek örvendenek. Az ankétra kizárólag olyanokat kértünk fel minden oldalról, kiknek nagy tudása, objektív látása biztosítja az ankét sikerét. A cikkel kapcsolatosan öt kérdést teszünk fel:

1. Faj-e a zsidóság?
2. Helyesnek tartja-e a kizárólag asszimilációs,
3. kizárólag cionista és kisebbségi,
4. vagy kizárólag a mai helyzeti megoldást?
5. Miben látja a zsidóság szerepét?

Nagyon örülnénk, ha igen tisztelt Szerkesztő Úr február 23-ig kegyes volna címünkre 3—3 gépelt oldalon véleményét eljuttatni.

Szívésségét sokszor köszönve, vagyok őszinte tisztelő híve

ARADI ZSOLT

Dr. Patai József válasza:

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Bármennyire megtisztelőnek tartom az Uj Kor felszólítását, hogy a zsidókérdésről rendezett „ankét“-on résztvegyek, igaz sajnálatomra inkább csak a kérdések feltevéséhez kérhetek szót, anélkül, hogy a felette nagysúlyú probléma lényegéhez is egy hírlapi vita keretében hozzászólhatnék. E történetterhes időben sokkal komolyabbra fordult a zsidóság komplikált helyzete az egész világon, semhogy „szépszellemű ankétok“ vitatárgyává lehetne lefokozni.

Vagy hús esztendeje annak, hogy a boldogult „Huszdik Század“ (meghalt a folyóirat is, a század is) külön füzetet szentelt ugyancsak a zsidókérdésről rendezett „ankét“-nak. És az „eredményt“ naiv egyszerűséggel két csoportba osztva adta tudtául olvasóinak: „Akik szerint nincs zsidókérdés“ és „Akik szerint van zsidókérdés“. Én az utóbbiakhoz tartoztam. De az első helyen álló „tagadók“ nyerték el a „szótöbbséget“ — abban a bősavú, romantikus korban. Ma, úgy hiszem, ők maguk is mosolyognak magukon. Nem hallgathatom el azonban, hogy viszont ma, amikor a zsidóság már nemcsak passzív, szenvedő (nagyon is szenvedő), hanem aktív cselekvő szerepet is kapott a történelemben — Balfour-deklaráció, San Remo, Jewish Agency — időszerűtlennek tartom a kérdések ilyen feltevését, mint pl.: 1. *Faj-e a zsidóság?* A „faj“ szónak könyvtárnyi irodalma van, a fogalom komoly tudományos meghatározásának épp úgy, mint ama gyűlöletgyártó talmi tudakosságnak is, melyre a Harmadik Birodalom a maga „törvényhozásának“ belsacari palotáját építette. Hát milyen értelemben szól itt a „faj“-ról felvetett kérdés?

És ugyanígy vagyunk a 2. sz. kérdéssel: „*Helyesnek tartja-e a kizárólag asszimilációs megoldást?*“

Körülbelül két évtizede, hogy Riedl Frigyes kérdést

intézett hozzám: Világítsam meg a zsidó asszimiláció problémájának lényegét. A válasz egy húszoldalas tanulmány lett. Mert a legkomplikáltabb fogalmak egyike ez is. Talán furcsának hangzik, de a lengyel zsidó például „asszimiláció“ útján jutott kaftánjához és szörmesapkájához, a lengyel nemesség eme régi úri viseletéhez. Bizonyos tekintetben a cionista is „asszimiláns“, nemcsak külsőleg, hanem a nemzeti gondolat belső kiépítésében is. Viszont a cionizmus nem jelent egyúttal „kisebbségi megoldást“ a szétszórtságban.

Helytelen tehát a 3. sz. kérdés feltevése „a cionista és kisebbségi“ megoldásról. Herzl maga, a zsidó állam megálmodója, úgy képzelte, hogy éppen Palesztina felépítése elő fogja segíteni a diaszporában maradt zsidók beolvadását a befogadó nemzetekbe. A magyarországi cionista szövetség több ízben hivatalosan tiltakozott a „kisebbségi“ ki nevezés ellen.

És mit jelent például a 4. sz. kérdés, hogy helyeslem-e „kizárólag a mai helyzeti megoldást?“ Helyzet ez? Megoldás ez a mi recsegő, ropogó világunk? A mi korunk tele van kérdőjelekkel. És a kérdőjelek és tilalomfák rengetegében tévelygő ember hiába keresi a kiutat.

És lehet-e ebben az apokaliptikus korban felelni akár az 5. sz. utolsó kérdésre: „Miben látja a zsidóság szerepét?“ Nincs ma „szerep“, csak harc és öklözés. A színpadon egymással szembenálló álarcosok „játsszák“ ugyan a szerepeket, de a páncélok alól éles török villognak és a sokat suttogott jelszó: *Kenyér, kenyér!* Népek, nemzetek, fajok, fehérek, feketék és sárgák viaskodásának világában mi lehet a zsidóság „szerepe“? Juda prófétái a népek szövetségéről ábrándoztak, nemzetek világosságáról. Egy darabig azt hittük, hogy az Ige kétezer év után most valósággá válik. De ki törődik ma az „olajszankciók“ napjaiban, vagy éveiben, vagy talán évtizedeiben azzal a kis olajfa-ággal, melyet a Biblia galambja megtépetten szájában hordoz és bűgva cipel a pusztító özön hullámai fölött?

Legyen az „Uj Kor“ ennek a Béke-igének aktív hirdetője!

Igaz szeretettel Szerkesztő úrnak,
tisztelő híve

PATAI JÓZSEF

A besztercebányai Makábiád egyik állomáshelye

50% kedvezmény az 1936. április 16-án induló Szentföldi társasutazásra!

A részvételi díj lényeges leszállítása

Közelkeleti tavaszi mintavásár

*

Örömmel közöljük a hírt, hogy a Mult és Jövőnek sikerült a Lloyd Triestino triezsti központjánál elfogadtatni azt a gondolatot, hogy a „Primavera Siciliana“ mintájára az idén „Primavera Palestinese“ (Tavaszi Palesztinában) címen a szentföldi társasutazásra olyan rendkívüli kedvezményt nyujtsanak a résztvevőknek, amilyenre eddig még példa nem volt.

A Lloyd Triestino ez alkalommal 50 százalékos kedvezményt engedélyezett a turista- és első osztályon egyaránt, úgyhogy a palesztinai képviselőkénél elért kedvezménnyel együtt a turista osztályon 200 pengővel, az első osztályon pedig 500 pengővel csökkent a részvételi díj. Ennek következtében a Mult és Jövő április 16-i háromhetes szentföldi társasutazásának részvételi díja Budapesttől Budapestig vasut, turistaosztályú hajójegy, szentföldi tartózkodás, hotel, ellátás és az összes autótúrák költségeivel együtt:

**összesen 450 pengőre
és 5 angol fontra redukálódott**

Az 5 font a Nemzeti Bank által kivitelre engedélyezett bármily valutában (dollár, csehkorona, dinár, lei stb.) fizethető. Elsőosztályú hajójegy és II. o. vasuti jeggyel oda-vissza, az összes palesztinai költségekkel együtt összesen 760 pengő és 5 angol font.

Orvosi világtalálkozó Telavivban

Ezenkívül azt a kedvezményt is elértük a Lloyd Triestinnél, hogy a háromheti szentföldi kirándulás keretében is 2—3 napot Egyiptomban lehet tölteni anélkül, hogy a hajójegyre rá kellene fizetni és anélkül, hogy a szentföldi turában, amely felöleli Palesztinának minden régi és új nevezetességét, hármit is elmulasztani kellene.

Akik csak a vasuti- és hajóutat óhajtják megtenni a társasággal, Budapesttől—Budapestig, összesen 284 pengőt fizetnek. Csak a hajóút esetén levonásba kerül a kedvezményes vasutijegy ára is.

A társasutazásban résztvehetnek külföldiek is. A palesztinai vizumot az egyes országok illetékes angol konzulátusánál kell megszerezni.

Minthogy e rendkívüli kedvezménnyel éppen egybeesik a világhírű telavivi mintavásár és ugyancsak a Tel-Avivban április 22-re összehívott orvosi világtalálkozó, előreláthatólag a hajójegyeket, különösen a kettős külső kabinokat, csakhamar túl fogják jegyezni. Fontosnak tartjuk tehát felhívni a figyelmet arra, hogy a hajóhelyet 100 pengő előleg beküldésével postafordultával kell biztosítani. Bővebb felvilágosítás a Mult és Jövő kiadóhivatalában V., Vadász-u. 11. sz. Telefon 199—55.

ZSIDÓ HUMOR

S. GRONEMANN HUMORÁBÓL.

A mult hónapban vendége volt a budapesti zsidóágnak, dr. S. Gronemann, az ismert kitűnő humorista, aki beszélgetés közben is ontja magából a derűt keltő szellemességeket. Munkatársunk ellesett egyet-mást a „Zsidó humor“ rovata számára:

Man geht nach Palästina, um endlich den Zionismus los zu werden.

*

Egyetlen akta sem olyan sürgős, hogy ne válhatna további pihentetés által még sürgősebbé.

*

Am schlimmsten ist es in Deutschland den armen Reichen, die ihr Vermögen bis 120% herausretten möchten.

*

Ha a Messiás most nem számár hátán jön, hanem diplomaták hátán, nem is olyan nagy a különbség.

*

Es ging mit unserer Bewegung bergauf, die alten Herren konnten nicht mit, weil sie Asthma hatten, da behaupteten sie, Asthma sei eine Weltanschauung.

*

Egy öreg úrral beszéltem Budapesten. Olyan tisztelettel néztem reá, mint egy múmiára. Azt mondotta, hogy a zsidóság már régen nem nép. És eszembe jutott az anekdota: Az orvos találkozik egy paciensevel és csodálkozva

szól hozzá: „Ön él?” — „Igen — feleli amaz —, hát miért csodálkozik ezen?” — „Hiszen ön olyan súlyos beteg volt, hogy biztosra vettem a közeli halálát” — mondja az orvos. — „Amint látja, mégis meggyógyultam és élek.” Mire az orvos kifakadt: „Akkor ön nem követte az én rendeléseimet!” A zsidóság sem követte csodadoktorainak receptjeit és most csodálkoznak rajta, hogy még mindig él.

*

Keiner tut seine Pflicht, dem es nicht weh tut. — Anyit kell adni, hogy fájjon.

*

Majd valamikor cionista ünnepélyeken felolvasnak Herzl irataiból, mint a Bibliából ünnepnapokon. És lesznek „bibliakritikusok“, akik bizonyítani fogják, hogy Herzl nem is volt élő alak, csak a népfantázia szüleménye. Nem is lehetséges, hogy egyetlen ember hozta volna ezt létre és hét esztendő alatt (1897—1904). A hét esztendő csak a zsidó népképzeletben egyre visszatérő 7-es számnak egyik változata. Herzlt persze a fantázia királyi alaknak ábrázolta, asszir fejedelmi szakállal. De mindez csak képzelet játéka, akár csak a zsidók átkelése a tengeren. Modern ember nem hisz a csodákban, se Mózes, se Herzl létezésében.

*

Egyszer benyitottam a „Centralverein deutscher Staatsbürger israelitischen Glaubens“ egyik gyűlésére. (Most a címe: „Centralverein für Juden in Deutschland“.) Az elnök csodálkozva szólt: „Ön itt az asszimilánsok gyűlésén?” Mire ezt feleltem: „Ich wollte nur die Eltern meiner Gesinnungsgenossen sehen.“

TOLLHEGYRŐL

ARRÓL VAN UGYANIS SZÓ...

Az „Új Kor“ aktív katolikus folyóirat ankétját a zsidó kérdéstről báró Hatvany Bertalan cikkével vezette be, melyből alábbi passzust kell kiragadnunk:

Arról van ugyanis szó: helyes-e, megengedhető-e, hogy egy embercsoport évszázadokon át hol az egyik, hol a másik országban, mindenütt, ahol nagyobb számban megjelenik, üldöztetésnek és lekicsinylésnek legyen kitéve, — csak mert mindenütt a kisebbség szerepét kell játszania s így „másvolta“ kihívja a tömeg ellenszenvét? Lehetséges-e, fenntartható-e az az állapot, hogy a népek, amelyeknek nem volt kedvük vagy módjuk a „boltos“ tevékenységére, beállítsanak egy arra fogékony embercsoportot e munkára, majd, midőn egy évszázad múltán az anyagi eredmény végre megmutatkozik, azt mondhassák: a mór megtette kötelességét, a mór menjen Palesztinába?

Sokan azt mondják, ez azért van, mert a zsidó tőke magához ragadta az illető országok közgazdasági életét és kizsákmányolja a lakosságot. Kérdés: *kitől* ragadta el a zsidóság ezt a gazdasági hatalmat? Bizony senkitől sem, vacuum helyébe lépett a zsidó, amikor Középeurópa népeit bekapcsolta a modern gazdasági életbe. Azt a legalább is bizonytalannak mondható hatalmi eszközt, amelyet kezében tart, maga alkotta, maga gazdagította vele az őt befogadó országot, azzal mindenkor a befogadó népet szolgálta és ebben zsidóvolta nem jelentett soha semmi előnyt, igaz, hogy a liberális időkben komoly hátrányt sem. A neki nyújtott lehetőségeket, amelyek soha kiváltságosak nem voltak, legfeljebb egyenlők, mindig igyekezett hazájának meghálálni az a zsidó réteg, amely gazdasági sikereket ért el. Ami pedig a kizsákmányolást illeti, a szociális reformot követelő két pápai bullát hozom fel tanúnak arra, hogy a tőke *korlátlan* mozgása feltétlenül bizonyos fokú kizsákmányolással kell, hogy járjon, akár „zsidó“ az a tőke, akár nem. Ezen nem a zsidókérdésnek, hanem a szükséges társadalmi és gazdasági *reformoknak* megoldása változtathat csak.

Hát mi oldja meg? Hol van az az út, amelyen keresztül a katolicizmus is, a zsidóság is, megtalálják a maguk számítását az emberi lélek örök érdekében? A válasz: *Palesztina*.

Nem mintha ez a kis ország valaha is befogadhatná a világ zsidóságát a maga egészében. A diaszpora likvidálására nincs mód, nincs lehetőség: az egyénileg, lelkiileg asszimilált zsidók tízezrei sosem fogják magukat másnak vallani, mint anyanépük zsidószármazású (mégcsak nem is mindig zsidóvallású) tagjainak. De a bomlást, a gyökértelességből, hagyományvesztésből, vagy mondjuk, inferioritáskomplexusból eredő kultúrhomlasztást, amelyben *valóban zsidóérzésű ember sohasem* vett részt, végképpen megszüntetné a Szentföld bátor telepeseinek új szelleme.

Az új szellem új nemzedéket termelt nemcsak Palesztinában, hanem a diaszporában is. A zsidó fiatalságban mind kisebb és kisebb számban van képviselve az az elem, amelyet régebben tipikusan zsidónak tekintettek. A süppedtmellű, girhes ifjak tűnőfélben vannak s velük tűnik el a mindent kifogásoló, semmiben sem hívő „okos gyerekek“ türhetetlen átmeneti típusa is: a cionista tanoknak s a szentföldi telepéseknek lelkesítő hatása egészen másszerű, egészséges törekvésű nemzedéket termelt. Csak meg kell nézni ezeket az egyenestartású és egyenes gondolkodású derék fiúkat akár itthon, akár Palesztinában: *ezek már túl vannak az úgynevezett „zsidó mentalitáson“, mert ezek már zsidók.*

A SVÁJCI GYILKOSSÁG ÉS VISSZHANGJA

Nincs az a kultúremler, akár zsidó, akár nem zsidó, aki ne ítélné el a legélesebben a gyilkosságot, amelyet az az egzaltált fiatalember a svájci náci-vezér ellen elkövetett. A gyilkosság nem lehet „ultima ratio“ és különösen nem zsidónál, aki mindenütt kisebbségben van és cselekedetével csak bosszút idéz fel az egész zsidóság ellen. Annál csodálatosabb, hogy a svájci közvélemény felháborodása ezúttal nem a gyilkos fiatalember ellen fordult, hanem inkább az ellen a rendszer ellen, amely ezt a túlfeszült és túlfűtött atmoszférát előidézte és még mindig tovább telíti robbanóanyagokkal. És a svájci kormány betiltotta a nácizmust, mely „Cion bölcsei“ és hasonló együgyű gyártmányokkal operált még akkor is, amikor a berni független bíróság egyhangú ítélete azokat hitvány hamisítványoknak bélyegezte. Svájc egészséges nyugalmat akar hegyei és tavai között és elsősorban a betegség fészkeit fertőtleníti.

LENGYELORSZÁG SECHITATILALMA

Lengyelországban javaslatot terjesztettek elő a rituális vágás betiltására. Az indok persze „állatvédelmi szempont“. Az ember csak csodálkozik: mennyi kíméletet kell mutatniok egyes zsidógyűlölőknek az állatok iránt, hogy kíméletlenek lehessenek embertársaikkal szemben! Mennyi műfelháborodást kell gyakorolni az állatkinzás ellen, hogy el lehessen érni egy kis igazi emberkinzást!

KÉK CÉDULÁK, SÁRGA FOLTOK, BARNÁ INGEK...

Mindenféle színekben támadták már a zsidóság létét történetének folyamán. Nincs a szívárványnak egyetlen színe, amelyet nem fordítottak volna még a zsidóság ellen. És Izrael sohasem veszítette el reményét és bizodalját, hogy minden özön után mégis csak megjelenik az égen a szívárvány, mely színeinek összességében vigaszt és harmóniát hoz neki és a világnak.

EGY PÜSPÖK ÉS 18 EGYETEMI TANÁR

Angliának legtekintélyesebb egyházfejedelme és 18 leg-híresebb egyetemi professzora aláírtak egy felhívást, hogy tiltakozásul a Harmadik Birodalom ellen, ne vegyenek részt Heidelberg egyetemi jubileumának ünnepén. Sőt ebből az alkalomból feleleveníti T. L. Gilmour, hogy 1923-ban ő eszközölte ki, hogy a heidelbergi egyetem megkapja Ludwig Mondnak, Sir Alfred Mond, a későbbi Lord Melchett nagyapjának 50.000 fontnyi alapítványát és most erre az egyetemre nem teheti be a lábát olyan, akinek nagyapja zsidó volt. Ez az eset nem egyedülálló. Ugyanígy van a Kaiser Wilhelm Institutnál, melyet nem Vilmos császár, hanem az ő zsidói alapítottak. Vagy a frankfurti egyetemmel, melyet Rothschildok hívtak életbe és láttak el dús alapítványokkal. Viszont tény az is, hogy ha mindezek az angol, német, francia stb. zsidók alapítványukat egy jeruzsálemi egyetemnek szentelték volna, nem kellene ma Anglia püspökeinek és professzorainak ilyen felhívásokkal foglalkozniok.

A LÓ NEM EMBER

Dr. Friedmann Ignác mondta el ezt a szívbemarkoló jelenetet: Két német zsidó gyerek lát az apjuk üzlete előtt álló kocsit előtt egy szelíd fehér lovat. Az egyik lassan közeledik feléje és végül nekibátorodik és megsimogatja a ló nyakát. A másik rászól: „Te, Gusterl, nem lesz ebből baj?“ Mire a kis Gusterl így felel: „Miért lenne baj? Hiszen a ló nem ember és így nem tudja, hogy mi zsidók vagyunk...“

BEKÖTÉSI TÁBLÁK és tartalomjegyzék
a Mult és Jövő 1935. évfolyamához
kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34. Ára 2.50 P

UJ KÖNYVEK

JOSEF KASTEIN: HERODES. (R. Löwit-kiadás, Wien, 1936.) Két téma tér vissza állandóan Kastein műveiben: az egyik a zsidó mult ábrázolása, a másik az állásfoglalás a jelen problémáival szemben. Uj könyvében összeolvastja ezt a két motívumot. Nemcsak történeti munka az „idegen király” biográfiája, hanem egyben mély analógiákat tár fel a herodeszi idők és a jelenkor között.

MUNKÁCSI ERNŐ: LIVORNÓI RÉGISÉGEK (Mult és Jövő kiadása.) A Mult és Jövő olvasói előtt nem kell külön ismertetnünk Munkácsi Ernő érdekes és tanulságos új könyvét, mely nagyrészt ezeken a hasábokon jelent meg először. A történeti távolságot közel tudja hozni a mához és a régiségek eleven életet nyernek a jelenben. A könyv szép kiállításban, 20 illusztrációval és műmelléklettel díszítve jelent meg. Ára 2 pengő. Megrendelhető a Mult és Jövő szerkesztősége útján is.

A BÉCSI FIBA-VERLAG KIADVÁNYAI Palesztina és a cionizmus irodalmának sok értékes művével gazdagították a zsidó könyvkincset. Alex Bein nagy Herzl-biográfiája a nagy cionista vezér életéről és működéséről nyújt hű képet. Ascher: a „Landwirtschaft und Thora” című füzetében a vallás és gazdaság összefüggését fejt ki. Hugo Hermann „Palästinakunde” című munkája pedig pontos leírását adja Palesztina földjének, népének és berendezésének. A művet áttekinthető palesztinai mappa egészíti ki.

MIRJAM SINGER: BENNI FLIEGT INS GELOBTE LAND. (R. Löwit-kiadás, Wien.) A kiváló palesztinai író nő könyvének kis hőse, Benni, bácsijától összerakható repülőgépet kap ajándékba, amivel persze a német városhól egyenesen Palesztinába repül. Érdekesebbnél érdekesebb kalandokon megy keresztül, míg végül örökre ott marad.

LAND DER JUGEND. (A Jüdische Rundschau kiadása, 1936.) A „Jüdische Rundschau” gyermekmellékletének olvasói számára szánta ezt a könyvet. De a kötetben annyi — a változott viszonyoknak megfelelően, főleg Palesztináról szóló — érdekes elbeszélés, vers és kép van, hogy felnőttek is élvezettel olvashatják.

MOSES MENDELSSOHN: BRAUTBRIEFE. (A Schocken-könyvtár jubiláris, 50. kötete.) Mendelssohn levelei menyasszonyához, későbbi feleségéhez, Fromet Gugenheimhez, betekintést nyújtanak a nagy zsidó filozófus érzésvilágába. De ezenfelül is maradandó értékűek ezek a levelek, mint a korra jellemző dokumentumok. A tetszetősen kiállított kötetet, melyet több képmelléklet díszít, Ismar Ellenbogen látta el bevezetéssel.

Van szerencsénk ajánlani szatmármegyei főzdeinkben prima kékszilvából főzött, a fehérgyarmati és budapesti orthodox rabbinátus bizonylatával (hechser) ellátott, **kitűnő husvétii szilvapárlatunkat** minőségű melyet szabályszerűen lepecsélt edényekben szállítunk.

Egyben közöljük igen tisztelt vevőinkkel, hogy **szesz- és élesztőgyárunk** a budapesti orth. rabbi-ság állandó felügyelete alatt áll és ellenőrzése mellett kötjük meg évenként a **Chómecc** eladási szerződéseket.

GSCHWINDT-féle Gyár R.-T.
Budapest, IX., Ipar-utca 15-21 * Telefon 35-0-03

של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

az ismert kiváló minőségben,
az idén is gyártunk.

A felügyeletet az egri főrabbi,
főtisztelendő

SCHREIBER SIMON

ur gyakorolja

A husvétii áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb, mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigoru felügyelete. E szigoru rituális felügyelet teljes erejű biztosíték arra, hogy az áru és így különösképpen a husvétii áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvétii árut

tehát a legvallásosabb emberek is a legteljesebb bizalommal fogyasztatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest 113.
Postafiók 5.

Telefon: 68-8-45

SCHOLEM ALÉCHEM: ARM UND REICH. (Schocken-kiadás, Berlin 1935.) A Schocken-könyvtár új kötete a nagy jiddis író két elbeszélését tartalmazza. A keleti-zsidó kisváros életét rajzolja Scholem Aléchem, megvilágítja annak komoly és vidám oldalait.

DR. JOSEF HELLER „Geschichte des Zionismus” Gescher Verlag Berlin (Verkauf durch Buchhandlung R. Mass, Berlin-Charlottenburg Pestalozzistr. 15). A könyv teljes objektivitással tárja fel a cionizmus történetét, fejlődését és nagyszerű képet nyújt az egész kérdésről.

DR GOITEIN ZSOLT: AZ ÉN ZSIDÓSÁGOM. (A szerző kiadása. Ujpest, 1935.) A kis könyvecske egy tisztán látó, elfogulatlan ember véleménymondása a zsidókérdésről, cionizmusról, cionista pártokról, zsidó nevelésről stb. A közérdekű mű megrendelhető a szerzőnél: Ujpest, Nyár-utca 12. Ára P 1.50.

RACHEL WISCHNITZER-BERNSTEIN: GESTALTEN UND SYMBOLE DER JÜDISCHEN KUNST. (S. Scholem-kiadás, Berlin.) A zsidó művészet ismertnevű kutatója ebben a rendkívül értékes tanulmányban a zsidó szimbólumok fejlődését foglalja össze. Kimutatja a motívumok alakulását országok és korok szerint. A tanulságos művet számos illusztráció díszíti.

Imádkozó férfi és nő
Mann und Frau im Gebet

Félaru hajójeggyel Palesztinába

a Mult és Jövő
ápr. 16-án induló
Szentföldi tár-
sasutazásával

Prospektus
a kiadóhivatalban

Solnhofeni kő-portré
Solnhofener Stein-Porträt
Sammlung Carlebach Berlin

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A MULT ÉS JÖVŐ KULTURESTJE A JERUZSÁLEMI EGYETEM JUBILEUMÁRA

a Zeneakadémia nagytermében március 18-án, szerdán este
félkilenc órakor.

A legutóbbi számunkban bejelentett „Egyetemi matiné” iránt olyan széleskörű érdeklődés nyilvánult meg, hogy kénytelenek voltunk az ünnepi est színhelyét áttenni a sokszorosan nagyobb befogadóképességű zeneakadémiai nagyterembe, amely hatalmas orgonájával, impozáns pódiumával és pompás berendezésével minden tekintetben a legméltoőbb keretet nyújtja. Az est programja is megfelelően bővült. Sándor Erzsébet kamaraénekesnő és Basilides Mária, az Operaház örökös tagjai, ezúttal is nobilesan vállalták, hogy az est fényét héber áriák éneklésével emelik. R. Albert Erzsébet, a kiváló dalénekesnő szentföldi gyermekdalokat és Kelen—Patai-énekeket ad elő. Beregi Oszkár a bibliából és újköltőkből szaval. Szekeres Ferenc orgonaművész, Szelényi István, Kelen H. Rózsi és Kenéz Lily zongoraművészek keleti kompozíciókat mutatnak be. Az önálló estjén legutóbb is oly frenetikus sikert aratott Tordai Judith új héber költőkből és Kaszab Ilona verseiből ad elő. A Mult és Jövő tradícióihoz híven ezúttal is új tehetségek bemutatkozására ad alkalmat. Török Mayában és Kepes Mártában, valamint a Sass Mária-kvartetben értékes új erővel fog megismerkedni a közönség.

Az egyetemi est jelentőségét Prof. Pfeiffer Ignác, Prof. Donáth Gyula és dr. Patai József méltatják.

Jegyek kaphatók a Mult és Jövő szerkesztőségében, Vadász-utca 11. Telefonrendelésre (199—55) a jegyeket házhoz küldik.

A JERUZSÁLEMI EGYETEM ELSŐ DOKTORA. A J. T. A. távirati iroda jelenti Jeruzsálemből: Február 20-án folyt le az első doktori vizsga a jeruzsálemi héber egyetemen. Az egyetlen jelölt dr. Patai Rafael volt, dr. Patai József fia Budapestről. A nagy ünnepélyességgel lefolyt vizsgán jelen volt az egyetem kancellárja, dr. Magnes, az egyetem rektora prof. Bergmann, az összes dékánok és professzorok, Frenkel, Fodor, Epstein, Klausner, Torziner. A vizsgálatot a világhírű prof. Klein Sámuel vezette, akinek irányítása mellett folytatta dr. Patai Rafael kutató tanulmányait, mint „Talmid mechkár” (tudósjelölt) és nagy művet írt Palesztina hydrografiájáról és a víz fogalmához fűződő őskori képzetek fejlődéséről. A művet egyhangú dicsérettel elfogadta a professzorok kollégiuma és ennek alapján elengedték a részletes írás- és szóbeli vizsgát, úgyhogy csak ünnepélyes kollokviumot tartottak, melyen az ifjú tudós előadta művének összefoglalt kutatási eredményeit, amint ez az angol egyetemeken szokásos. Majd kérdések és viták következtek. Dr. Patai Rafael előbb Budapesten, majd Breslauban végezte főiskolai tanulmányait, 1933 májusában a budapesti Pázmány Péter Tudomány-Egyetem legfőbb dicsérettel „summa cum laude”, a filozófia doktorává avatta. Ezután vették fel a graduáltak tudós-képző évfolyamára a jeruzsálemi egyetemen, melynek most első felsőbbfoku doktora lett.

A PESTI HITKÖZSÉG VÁLASZTÁSA, amint előre látható volt, Stern Samu elnök és munkatársai teljes győzelmével végződött. Ellenlista nem is volt. Mindamellettd majdnem ötezen mentek el szavazni és bizalmukat nyilvánítani — az egész nap szakadó eső dacára. A szavazatot szedő bizottságokban ott ültek a Magyar Cionista Szövetség kiküldöttjei is a hékés harmónia jeléül. A közgyűlésről, mely lapzártá utánra van kitűzve, csak legközelebbi számunkban emlékezhetünk meg.

A kitünő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben * Elsőrendű fajborok * Széderre előfizetést telveszünk * Telefon: 23-8-43
Budapest, VI., Révay-utca 4/B

B o r á r a k

Asztali bor	-.70	Vörös burgundi 15%	1.20
Pecsenyebor	-.80	Tokaji I. évi szamorodni	1.40
Furmint édes	1.-	Száraz szamorodni .	1.20
Édes rajnai rizling .	1.10	Szilvórium 54%	3.60

Kívánatra házhoz is szállítom

ZSIDÓ ORVOSOK VILÁGKONGRESSZUSA NYÍLIK MEG ÁPRILIS 22-ÉN TELAVIVBEN. A bécsi Vereinigung jüdischer Ärzte, melynek élén dr. Braun egyetemi tanár áll, a napokban tárgyalta meg a varsói és párizsi orvos-egyesületek vezetőivel a Jeruzsálemben és Telavivben megtartandó orvosi világkongresszus részleteit. Prof. Brutzkus párizsi egyetemi tanár kiemelte, hogy a kongresszus a zsidó orvosok közös érdekeit érintő kérdéseket fogja tárgyalni és nem az egyes országok belső politikai problémáit, vagy a zsidóság politikai kérdéseit. A kongresszus nem „cionista” ügy és csupán csak a Szentföld iránti általános érdeklődés folytán tették a kongresszus színhelyévé Palesztinát. Prof. Brutzkus beszélt a zsidó orvosok nehéz helyzetéről az egész világon. Az orvosi továbbképzés égető probléma lett. Ez lesz egyik főpontja a kongresszusnak. Ezzel kapcsolatban tárgyalják a jeruzsálemi egyetem orvosi fakultásának felállítását az egész közel kelet számára. A zsidó orvosok szociális önsegítését is szélesebb bázisra kell fektetni. További kérdések: a népegészség ügye Palesztinában és Európában egyaránt. Dr. Wullmann varsói egyetemi tanár kiemelte, hogy a zsidó orvosok sorsát Németországban még katasztrofálisabbá tette a központi szervezet hiánya. Ezt pótolni kell mielőbb. A legszebb tavaszi időben fog a kongresszus a Szentföldön ülésezni és a zsidó egészségügy legfontosabb kérdéseivel foglalkozni.

DR. PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA az újpesti Venetiáner Körben ezúttal, mint Barta Dezső elnöki megnyitójában kiemelte, nem elvont irodalmi kérdések, hanem Palesztina politikai és gazdasági problémáinak volt szentelve. Bevezetésül elismerését fejezte ki a Venetiáner Körnek, mely példátlan érdeklődést tud kelteni a zsidóság aktuális kérdései iránt. Dr. Friedmann Dénes főrabbi tolmácsolta a zsúfolásig telt terem közönségének köszönését az előadónak. „Csak Palesztinán keresztül — mondotta — ismerjük meg valóban a zsidóság igazi arcát.” Az esten Kepes Márta héber dalokat énekelt mély hatással.

A CHEVRA KADISA ALAPÍTÁSI ÜNNEPE. Csütörtökön, február 20-án ünnepelte a Pesti Chevra Kadisa megalapításának 147. évfordulóját a Rombach-utcai templom Jom-kippur kótajn istentisztelete keretében. Zsúfolásig töltötte meg a hívők tömege a templom padsorait. Megjelent a Chevra elöljárósága Krámer Miksa elnökkel és Endrei S. Henrik igazgatóval élén, a Pesti Izraelita Hitközség elöljárósága és rabbikara képviselőiben Rosenák Miksa elöljáró, Hajdú Miklós h. elöljáró és dr. Groszmann Zsigmond rabbi, továbbá Wertheimer Adolf IMIT-elnök.

BERLINER VILMOS, A CSODÁLATOS EMBER. Ilyen címen emlékeznek meg a zsidó lapok Európaszerte a „Phönix” biztosító elhúnyt vezéréről, aki tudós volt, elvont tudományos könyvekben búvárkodott és a gyakorlati életben a legszeniálisabb szervezőnek bizonyult. Minden nap, mielőtt a bécsi Phönix-palotába ment, tekintélyes összegeket osztott szét a reá útközben váró szegények között. Így történt, hogy a nagyjövedelmű férfi, aki ilyen hatalmas világintézményt kormányozott, mint a „Phönix” biztosító, vagyontalanul halt meg. Ő teremtette meg a háborús

LLOYD TRIESTINO
FLOTTE RIUNITE LLOYD TRIESTINO-MARITIMA ITALIANA-SITMAP

TAVASZ PALESZTINÁBAN! FÉLÁRU UTAZÁS

TRIESTBŐL A SZENTFÖLDRE

április 1-től
május 23-ig

GERUSALEMME

GALILEA

PALESTINA

ESPERIA

AURELIA

luxushajókkal

Hetenként kétszeri indulással

I. osztályon oda-vissza ... .. P **460.—**
turista-osztályon oda-vissza ... .. P **193.50**

elsőrangú, rituális ellátással

Felvilágosítás a

LLOYD TRIESTINO IRODÁIBAN

Thököly-út 2 BUDAPEST Váci-utca 4

PALESZTINA GAZDASÁGI BIZOTTSÁGA VI., ANDRÁSSY-ÚT 67

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGÉBEN, V., VADÁSZ-UTCA 11

biztosítást, ami 60 millió aranykoronát juttatott az elesettek hátramaradottainak. 1919-ben tagja volt az osztrák béke delegációnak, később az Osztrák Nemzeti Bank igazgatóságának. Az ő műve a „Phönix” szerződése a Keren Kajemettel, melyből kifolyólag sok új föld jutott palesztinai telepéseknek. Ismerője és mecénása volt a héber irodalomnak.

„LIBANON” címmel kéthavonként megjelenő új zsidó tudományos és kritikai folyóirat indult meg Grosinger M. József, Kohn Zoltán és Zsoldos Jenő zsidó gimnáziumi tanárok szerkesztésében. Az első szám igen értékes közleményeket hoz Komlós Aladár, Beke Ödön, Kecskeméti György, Szabolcsi Bence, Wilder Salamon, Klein Ábrahám, Fényes Mór és a szerkesztők tollából.

BARÁT ENDRE SZERZŐI ESTJE. A közelmúltban tartotta meg Barát Endre, a jeles magyar-zsidó költő, lapunk munkatársa szerzői estjét, a Lipótvárosi Kaszinó dísztermében. Zolt Béla bevezető előadása után Ascher Oszkár és Takács Margit előadóművészek, valamint Juhász József, a Nemzeti Színház tagja tolmácsolták nagy hatással Barát Endre költeményeit. Az előkelő közönség melegen ünnepelte a szerzőt és a szereplőket.

Stühmer-féle

של פסח

csokoládé

a budapesti orth. rabbinárus felügyelete alatt. Kapható mindenütt.

Viszonteladók az eredeti hechser másolatát kapják.

Gyár: Budapest, VIII. kerület, Szentkirályi-utca 8. sz.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kelemestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

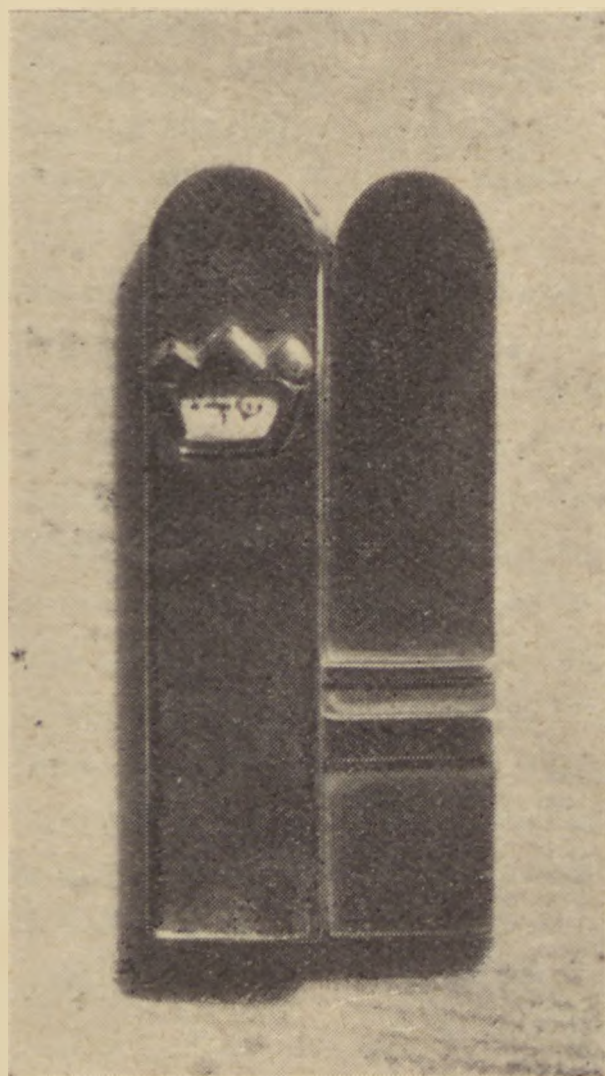
BIRÓ JÓZSEF ELŐADÁSA PATAI JÓZSEFRŐL. A temesvári cionista helyicsoport szokásos heti „Dienst“-jeinek keretén belül az elmúlt héten Biró József főmérnök tartott előadást: „Patai József, a költő és író“ címen. Ismertette Patai József dr. biográfiáját, prózai műveit, végül költeményeit és műfordításait. Külön fejezetet szentelt az előadó a „Mult és Jövő“ alapításának, fejlődésének és jubileumának. Csodálatos az, — mondotta — hogy egy író, ki műveinek nagy részét nem egy világnyelven írta, ilyen sok tisztelőt és rajongót tudott szerezni az egész földkerekségen. Az előadás után Biró főfelügyelő Patai egynéhány költeményét adta elő hatásosan. A heti revüt Hirsch Simon KKL főtitkár tartotta.

HÉBER KONFERENCIA LONDONBAN. Szokolov elnöksége alatt tanácskoztak a héber kultúra barátai Londonban. A héber világszövetség mozgalmának felélesztését tárgyalták meg. Dr. Rabidovitz hangsúlyozta a héber nyelv és kultúra ápolásának szükségességét a diaszporában, amely nélkül elsenyved és elveszti lelki tartalmát. A vitában résztvettek Lady Samuel, Prof. Jahuda, M. Kleinmann.

AZ EGYENES ÚT

(Válasz a kadismondó lányok írójának)

Árva lettem. Pár héttel ezelőtt halt meg az édesapám. Mikor megérkeztem a szülői házba, még élt jó apám. De már nem ismert meg. Feje oldalra billent, szeme a távolba

Teván Margit: Mezuza
(Aranyozott réz)
(Foto Laub Juci)

én. Megboldogult elsőszülött fia helyett én — a legkisebbik leány.

És egy szomorú téli éjszakán megértettem, ima szárnyán száll a lélek föl. — föl a magasba, mindenki feje fölé, Isten színe elé.

Miskolc.

nézett és a hang, mely néha kibuggyant ajkán, már nem hozzánk szólt, a családtagokhoz. Én néztem riadtan, csodálkozva, mint szárnyát tört kis veréb, ki tehetetlenül és mérhetetlen fájdalommal nézi — látja, mint omlik össze, semmisül meg a fészek, ahonnan elindult.

Szíve csöndesen dobogott. A ritmus kihagyott. Hangja halkult. Elcsöndesedett.

Csoda történt! Fölült... Körülnézett... De már nem ezt a világot látta... Egy másikat. Szebbet. Nyugodalmat. Egy röpke pillanat... és egy arany szív megszűnt dobogni.

Hol vettem ezt az erőt? Elmondtuk a „Te adtad Isten és Te élvezéd“ imát, a Bátyám és

Fürth Ira.

FÉLÁRU HAJÓUTAZÁS PALESZTINÁBA. A Lloyd Triestino Triesti Tengerhajózási Társaság, melynek közismert kitűnő hajóival az utolsó évtizedben negyedmillió utas utazott Palesztinába, most, hogy a különféle palesztinai szervezeteknek Palesztina építómunkáját megkönnyítse és hogy mindazoknak, akik látni és élvezni akarják azt a hatalmas fejlődést, amelyet az ország az utóbbi évtizedben elért, az egész életre felejthetetlen élményeket magában rejtő palesztinai utazást lehetővé tegyen, ez év április 1-től május 23-ig, amikor a palesztinai tavasz teljes pompájában bontakozik ki, a Trieszthől és Genovából hetenként többször induló rendszeres járataival féláru utazásokat rendez. Ez a hallatlan nagy kedvezmény kizárólag ahhoz a kedvezményhez fűződik, hogy az utasok az oda-vissza jegyet megváltsák. Ennek figyelembevételével a hajójegy az I. osztályon pompás luxusellátással együtt Trieszttől, vagy Genovától Haifáig és vissza 460 pengő, a kitűnő turista osztályon két- vagy négyágyas, kizárólag tengerre néző külső kabinban és ugyancsak elsőrangú ellátással együtt 193.50 pengő. A hajókon szigorúan rituális konyha és külön rituális étterem is van. Ezen utazások alkalmából az olasz államvasutak a határtól a kikötőig és vissza egyéni utasoknak is 50 százalékos vasuti kedvezményt adnak.

BINETTER JENŐ KITÜNTETÉSE. Binetter Jenőnek az Első Cartonlemezgyár vezérigazgatójának kereskedelmi tanácsossá való kinevezése széles körökben örömet keltett. A Mult és Jövő jubileumi számában méltatta érdemeit.

Megjelent

HAGGÁDA

Összeállították Naményi Ernő és Pap Károly Kolozsváry Sándor 7 eredeti fametszetével Kner Izidor nyomása. Kottamelléklettel.

„A legszebb magyar könyvek közé tartozik.”

Á R A 5 P E N G Ő .

Tabor-bizomány, Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

אמתה כשר של פסח

macesz, Smura macesz és maceszliszt, tej, fűszerárak, boszniai szilva, burgonyaliszt, eceteszcenc, ceres, csokoládé, kakaó, lekvár, paradicsom, bor, szilvórium stb. **legrégebb, legmegbízhatóbb** beszerzési forrása

özv. Schlanger Bertalanné

Budapest, Laudon-utca 7. * Telefon: 12-6-72

Eladás nagyban és kicsinyben. Egész éven át és pészachra is a legfinomabb vaj és sajtok. Vidéki rendelések pontosan eszközöltetnek. Referenciát a budapesti orth. rabbínatus nyújt

RITUÁLIS HÁZTARTÁSOKBAN

*A húsvéti nagytakarításnál
és a húsvéti ünnepek alatt,
nélkülözhetetlen*

A KOSER ÉS SEL-PESZACH

VIM

mindent **VIM** tisztit!

**KAPHATÓ: MINDEN FÜSZER ÉS FESTÉKÜZLETBEN
GYÁRTJA: A BPESTI ORTH. RABBISÁG FELÜGYELETE ALATT,**

HUTTER ÉS LEVER R.T. BUDAPEST

DR. HAJDU MIKLÓS ELŐADÁSA. A pesti hitközség zsúfolt dísztermében folyt le az IMIT március 4-iki estje, melyen dr. Hajdu Miklós meleg átérzéssel és alapos tudással méltatta Hevesi Simon és Kiss Arnold új imakönyvét, amelyekből Bartos Gyula, a Nemzeti Színház örökös tagja, költői részleteket szavalt, a Dohány-utcai templom énekara Donáth Ede karnagy vezetésével ünnepköszöntő dalokat adott elő.

AZ IGLÓI hitközség egyhangulag ismét dr. Singer Alfréd ügyvédet választotta a hitközség elnökévé. Dr. Singer elnök közel egy évtizeden keresztül áll a hitközség élén, melyet nagy lelkesedéssel és áldozatkészséggel vezet.

A RÓZSAHEGYI „WIZO” egyesület tisztújító gyűlésén megválasztották tiszteletbeli elnököknek: dr. Weizkopf Arturnét és özv. Grusbachnét. A vezetőség többi tagjai: elnöknő dr. Biheller Gertrud, ügyvezető elnöknő dr. Fischer Arturné, alelnöknők dr. Gál Pálné, Mangold Zsigmondné, Neumann Móricné és Gold Zsigmondné, titkár Schlesinger Anna tanítónő. Az egyesület dr. Bihellernét annak ellenére, hogy Ruzomberokról elköltözött, továbbra is elnöknővé választotta, ezzel kívánván leróni háláját az egyesület megalapítójával szemben. Guttmann Vilmosné is szép eredménnyel dolgozik. Kéthetenként rendezi kulturelőadásait az egyesület. Előadtak eddig: Fried Izorné, Günsberger Etel, Singer Etus, Milch Gyuláné és Jónász Aranka, a Jung Wizo elnöke. Állandó előadóként szerepel dr. Fischer Artur ügyvéd. Az egyesület nemrég avatta új otthonát, mely alkalommal elszavalták Mangold Malvin alelnöknő hangulatos versét. Grosz Arturné, a nőegylet elnöknője, szívesen vesz részt az egyesület emberbaráti tevékenységében.

ZSIDÓ TANÍTÓEGYESÜLET alakult december 26-án Zilinán, közel 100 taggal. Az egyesület új zsidó tankönyvek és zsidó ifjúsági lap kiadását tűzte ki céljául. Az egyesület elnökévé Schwarcz Izidor presovi igazgatót választották. A vezetőségben helyet kaptak: Lichtenstein Armand kosicei, Salgó József zilinai, Fejér Simon nitrai, Reif Imre novázamkyi igazgatók, Reich Adolf, Brüll Géza presovi és Spira Rudolf kosicei tanítók. Az egyesületi közlöny „Kronika” címen jelent meg Schwarcz Izidor szerkesztésében.

SZEKERES MÁRTON, az iglói zsidó iskola igazgatója és hitközségi titkára nemrég ünnepelte 60. születési évfordulóját. A város zsidósága nagy ünneplésben részesítette a jubilánst. Dr. Singer Alfréd elnök a hitközség, Körös tanító a tantestület nevében üdvözölte a már 39 év óta működő igazgató-tanítót.

AMERIKAI „CSODAKÁNTOR”-IKREK. Így írnak az amerikai lapok a két Epstein-testvérről, Maurice és Bernardról, akik együtt imádkoznak elő és együtt állnak egyidejűleg a pulpitus előtt, majd solóban, majd duettben énekelve. Bernard drámai tenor, Maurice lírai tenor. Mellett igazi chazanuttal produkálják magukat és orthodox körökben is sikert aratnak. Az Egyesült Államokban és Dél-Amerikában befejezett turnéjuk után most Európában lépnek fel. Mindkettőjüket alkalmazni kívánták különböző nagy operákban, de őket a szívük inkább az egyházi ének felé vonzotta.

Az amerikai kántorikrek

SAUER ARNOLD ÉS POLLÁK SAROLTA e napokban tartották 25 éves házassági évfordulójukat, mely alkalmából számosan keresték fel a jubilánsokat meleg üdvözetekkel.

A „MIRJAM“ LEÁNYOTTHON (Dohány-utca 57) a napokban nyílt meg méltó ünnepség keretében, melyen Munk Miklósné elnöknő és Lindenbaum Lipót mérnök tartottak meglehangú beszédeket. Sputz Márta és Fried Sára felszólalása után a vendégek megtekintették a szépen berendezett otthont, melyben Palesztinába készülő 15 leány talált hajlékot és kiképzést. Az új otthon alapítása körül Munk Miklósné, Mayer Miklósné, Sputz Sándorné, Sputz Márta és dr. Ungár Sándorné szereztek érdemeket.

HÁZASSÁG

Zahler Kató (Kosice) és Franz Jolesch Luka (Jihlavou) február hóban tartották esküvőjüket.

Gottdiener Olga (Kosice) és dr. Weisz Rezső orvos (Budapest) március hó 1-én tartották esküvőjüket.

HALÁLOZÁS. Nagy részvét mellett kísérték utolsó útjára Singer Fülöpnét, ki 86 éves korában Iglón elhunyt. A megholdogult férje több mint 40 éven át kultuszjelöltje volt a hitközségnek. Gyermekai: dr. Singer Aurél London, dr. Singer Miksa poprádi orvos és dr. Singer Alfréd hitközségi elnök gyászolják.

Dr. Lövy Ferencné, a tudós marosvásárhelyi főrabbi felesége, néhai dr. Schnitzer Ármin komáromi főrabbi leánya, 62 éves korában elhunyt. A halottat dr. Deutsch Ernő brassói és dr. Nebel Ábrahám szalontai főrabbi és dr. Citrom Lázár búcsúztatták. Gyermekai: Schöffler Bernátné, dr. Lövy Margit, dr. Lövy Béla orvos és dr. Lövy Miklós ügyvéd és kiterjedt család gyászolja.

Hirtelen elhunyt Hoffmann Miksa dr. főrabbi Lipován. Singer Jakab dr. temesvári és Schulsohn karánsebesi rabbi búcsúztatták.

Mély fájdalommal jelentjük, hogy

Dr. BERLINER VILMOS úr

TÁRSASÁGUNK IGAZGATÓJA

a napokban elhunyt.

Intézetünk, melynél példátlan odaadással egy emberöltő óta működött és mindazok, akik intézetünkhöz tartoznak, mondhatatlanul sokat köszönnek neki! Nagy munkáját, melyben a végtelen áldozatkészség szelleme vezette, dacolva hosszantartó nehéz betegséggel, haláláig pihenés nélkül végezte. Elhunytaival tehetségben, erőben és jószágban messze kimagasló egyéniség hagyott el bennünket. Aki ismerte, tudja, hogy mit veszítettünk és nem fogja emlékét elfeledni.

Drága halottunkat eltemettük a wieni Zentralfriedhofban, a IV. kapunál.

PHÖNIX ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG
MAGYARORSZÁGI IGAZGATÓSÁGA.

3 szó csupán

**SIRKŐ
LÖWY-nél
BUDÁN**

II., Fő-utca 79

Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEK

a legolcsóbb áron II, Zárda-utca

Margit-kr. sarok

3

Kántorok, énekesek

és mindenki hangját és hangszerjátékát megőrkítheti
kitógástalan fekete gramofonlemezen
Kohn Béla cég és Selber József

Hangfelvevő Studiójában!

Éneklemezeket már 3.50 pengőtől, beszédlemezeket már
1.— pengőtől készítünk! Kohn Béla könyv, zenemű,
gramofon és papíráruház, VII. Erzsébet-kr. 52. T. 39-0-13

Csecsemőkelengyék,
fehér és

színes ágyneműek

és anyagok nagy választékban

Székely Jenő üzletében
Petöfi Sándor-u. 9. és Váci-u. 7.

A Pesti Chevra Kadisa Izr. Szentegylet

a Rombach-utcai zsinagógában Jom-Kippur
kotaun istentisztelettel kapcsolatosan

alapítási ünnepélyt

rendezett.

A Pesti Chevra Kadisa
előljárósága

SIRKŐVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesto-
rek sírkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

UJ ÜVEGGYÁRAK RISON-LECIJONBAN. „Gavis“ névvel alakult új üvegyár, mely egyelőre 40 munkást foglalkoztat. De már lépéseket tett új szakmunkások behozatala iránt. — Novemberben nyílt meg Rison l'Cijon új sörgyára is a legmodernebb felszereléssel. — A „Szilikat“ téglagyár megkezdte működését Rison l'Cijon mellett, egyelőre egy rétegben, de már foglalkoznak a két rétegre való áttéréssel. — A Rádiógyár megkezdte gyártmányainak terjesztését a Jeruzsálem mellett áprilisban megnyíló új rádióleadóval kapcsolatban. — November végén megindult az új selyemfonás munkája egy német gyáros vezetése alatt.

FELHIVÁS. A palesztinai magyar zsidók, de különösen a chalucok és munkások kedvenc olvasmánya a magyar szépirodalom, mely után folyton kérdezősködnek a jeruzsálemi egyetemi, a telavivi és egyéb könyvtárakban. Felkérjük tehát mindazokat, kik ily könyveket, vagy füzeteket hírnak és nélkülözhetnek, gondoljanak ottani testvéreinkre és küldjék ezeket a „Mult és Jövő“ szerkesztőségébe (Vadász-utca 11), mely köszönettel fogja az adományokat nyugtázni. Prof. Dr. Donath Gyula, a Pro Palesztina egyetemi bizottságának elnöke.

A NAGYKÖRÖSI IFJ. EGYLET sikerült Kiss József-estét tartott, melyen közreműködtek dr. Feldmayer György elnök, dr. Presser Béla, pesti rabbi, Kovács Sándor zongoraművész, Balla Kálmán, Lichtenstein Mór főkantor, dr. Fenyves György. Az Ifjúsági egyesület szép kulturális tevékenységet fejt ki.

A MIEFHÖE PÉCS-DUNÁNTULI csoportja legutóbbi közgyűlését dr. Reichenfeld László nyitotta meg, tömören beszámolva az egyesület tevékenységéről. Singer Imre főtitkári jelentése után Wirth Ferenc pénzügyi beszámolót adott. Ezután megejtették a tisztújítást, elnök dr. Junger Mihály, alelnökök Kálmán Anna, Spitz Gábor, főtitkár Singer Imre, főpénztáros Gál László, főellenőr Wirth Ferenc, főjegyző Perényi Tibor, titkárok Teszlér László, Dreisinger L., pénztáros Orbán László, ellenőr Bajor Pál, jegyző Polgár Ferenc. Dr. Junger Mihály elnök székfoglalójában fel-tárta az egyesület évi programját. Gál László megvilágította az anyagi helyzetet. Dr. Wallenstein Zoltán főrabbi lelkes beszéde után dr. Greiner József, a hitközség alelnöke a pécsi hitközség nemes és értékes támogatását jelentette be a Miefhoe részére.

BÉCSI TILTAKOZÁS. Bécsben katolikus gyűlést rendeztek, melyen tiltakoztak a szentföldi keresztény szent-helyek „veszélyeztetése“ ellen, a palesztinai zsidó túlerő keletkezése folytán. Amíg szerte a világon sokszáz millió mohamedánt számláló vallásnak palesztinai csoportja volt uralmon, nem volt semmi veszély. Most, hogy a zsidók kezdenek ott erőre kapni, mingyárt veszélyt hirdetnek — Bécsben és ha jól sejtjük, inkább Berlinben! Aki a Szent-földön járt, tapasztalhatta, milyen áhitatos meghatottsággal járnak a keresztény zarándokok ezrei a szent helyeken, a Biblia, az Ó- és Újtestamentum történeti nyomdokain. De volt-e már eset reá, hogy zsidók ezt halk nessel is megzavarták volna? Sőt a legtöbb zsidó zarándok a keresztény szenthelyeket is megilletődéssel látogatja meg. Miért kell tiltakozásokat produkálni, amikor éppen arról a Szentföldről van szó, ahonnan a keresztény, zsidó és mohamedán vallás egyaránt világgá indult?

A SZEGHALMI HITKÖZSÉG „Nordau Miksa“ körének kultúrdélutánján lelkes tetszés mellett kerültek sorra Stark Géza alelnök megnyitója után, Werner Henrik hitközségi elnök felolvasása ifjúkori emlékeiről a zsidósággal kapcsolatosan, Hoffmann Ernő, Rózsa László és Lengyel Lajos reál-gimnáziumi növendékek szavatai. A műsor dr. Berend József, szentesi főrabbi előadása után, Láng Éva ifjúsági elnökzárószavaival fejeződött be.

BORPINCE

Ajánlom kitünő hegyaljai, verpeléti, pecsenye és asztali fehér, vörös של פסח boraimat legolcsóbb árban, kicsinyben és nagyban

Orth.

כשר

LÁZÁR MÁRKUS

Kluczál-tér 16 * Tel. 40 5 54

Megrendeléseket házhoz szállítok

Sel Peszach cukor

az orthodox hechserre reflektáló hithű hazai zsidóság részére ez évben is

Központi Irodánk irányítása mellett készült. Ezt a felragasztott

1936. évi dátummal

jelzett vignetták tanúsítják.

A cukor gyártása ez évben is a Selypi Cukorgyár Rt.-nél (Budapest, V., Zrínyi-utca 14) történt, Silberstein Dávid váci főrabbi vallási főfelügyelete alatt.

Központi Bizottságunk Rabbicollegiumának vallási döntése szerint: az orthodox hívek csak olyan kereskedőknél szerezhetik be Sel Peszach-cukor szükségletüket, akik üzletükben kizárólag ezen központi felügyelet alatt készült cukrot árusítanak, nehogy az esetleges elcserélésből vagy összekeverésből vallási tilalomszegések keletkezhesse- nek.

Budapest, 1936. évi március havában.

A magyarországi autonóm orthodox izraelita hitfelekezet

Központi Irodája.

(Budapest, VI., Eötvös-utca 19.)

Gyűjtse össze a MULT ÉS JÖVŐ számait. Az év végén maradandó értékű albuma lesz. Tartalomjegyzék és bekötési tábla kiadóhivatalunkban kapható. Ára 2.50 P

A Budapesti Aut. Orth. Izr. Hitközség felügyelete alatt termelt

husvétii orthodox kóser palacktej és tejtermékek

kaphatók és megrendelhetők összes fiókjánál és az orthodox izr. fűszerkereskedőknél

Budapesti Központi Általános Tejcsarnok Részvénytársaság

FRÄNKEL orth. kóser gyönyörűen berendezett ÉTTERME

Budapest, VII., Károly király út 3/a. Alkalmi vacsorák,
lakodalmak és bankettek legalkalmasabb helye

Ebéd menüket pontosan házhoz szállít

POLGÁRI ÁRAK

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat
Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet
Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10
TELEFON: J. 435-28

Hajszálok végleges kiirtása villannyal.

Szépségápolás. Szemölcsirtás Quarz
Pollák Sarolta kozmetikai intézete
Andrássy-ut 32. I.

Cégem specialitásai: (házi kezelésre)

„Miracle” szőrtelenítő-
szer vagy „Miracle” sző-
kitőkenőcs

„Miracle” krém, szappan,
pouder, rouge, a kozme-
tika vívmánya

(Kérjen
prospektust.) Tanítvány kiképzés.

Olcsón és jól vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

UJ ÁRUHÁZÁBAN
KIRÁLY-UTCA 49.

Csányi u. sarok. Szemben a Nagymozd-utcával

DR GERŐ LÁSZLÓ:

PALESZTINA

földje, népe, történelme,
városai, gazdasági élete,
kulturája. Színes térképpel.
Ára 1 pengő 50 fillér

Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában

ABBÁZIÁBAN

legelsőrendű hotel-penzióban
megrendelt lakás 1 ágyas,
illetve 2 ágyas balkonos szoba

jutányosan átadó

Érdeklődés a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Ilyen még nem volt!

DORSCHOWITZ
paplanüzem
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U. 53
Telefon 36-6-43

Műselyem brocat pehely-
paplan 190/130 ... P 43.-
Műselyem brocat prima
vattapaplan ... P 24.-
Dunnából pehelypaplan,
műselyem brocattal át-
alakítom 22 pengőért

Kendi Antal

lakásberendező
ipar
Simmelweis utca 7

Külön javító és bőrfestő műhely

Templomi hímzéseket

készít művészes kivitelben, régi
hímzéseknek átdolgozását
elvéllalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut. 856-32